

Aalborg Universitet

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

Askepot bager luksuskringle

Kønsbarrierer i de højere uddannelser og i forskningen

Rittenhofer, Iris

Publication date:
1999

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):
Rittenhofer, I. (1999). *Askepot bager luksuskringle: Kønsbarrierer i de højere uddannelser og i forskningen*. Aalborg Universitet. VCL-serien Nr. nr. 1

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- ? Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- ? You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- ? You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Askepot bager luksuskringle

**Kønsbarrierer i de højere uddannelser
og i forskningen**

Iris Rittenhofer, ph.d.

Arbejdsrapport VCL

November 1999

© 1999 Iris Rittenhofer

Askepot bager luksuskringle

Kønsbarrierer i de højere uddannelser og i forskningen

VCL-serien nr. 1

ISSN 1399-7300

ISBN 87-90934-00-8 (1. oplag, 1999, trykt udgave, udsolgt)

ISBN 978-87-91543-51-7 (e-book, 2007)

Udgivet af:

Videncenter for Læreprocesser Aalborg Universitet

Trykt af:

UNI.PRINT, Aalborg Universitet

VCL-serien redigeres af:

Susanne Nielsen, Brian Kjær Andreasen, Anette Kolmos og Palle Rasmussen

Henvendelse vedr. publikationen:

Institut for Uddannelse, læring og Filosofi

DK 9220 Aalborg Øst

Tlf. 9635 9950 Fax 9815 6542

E-mail: red@learning.aau.dk

Web-side: <http://www.learning.aau.dk>

DEN DANSKE FORSKNINGSPOLITISKE DEBAT 1970-1975, SET I ET DEKONSTRUKTIVISTISK OG DISKURSANALYTISK PERSPEKTIV 5

* Kilder.....	5
- Centrale begreber.....	5
* Kategorier	5
* Præsentation og repræsentation.....	6
* Præsentation og konstruktion.....	8
- Afgrænsning og opbygning	10
1. struktur: Videnskabelig forskning.....	13
- Afgrænsninger inden for den videnskabelige forskning.....	13
* Generelt.....	13
* Teknologi og videnskab	16
* Forskning for samfundet	23
* Samfundsrelevans og videnskab.....	25
* Den rene forskning: universitetsforskning.....	28
- Inden for fagområder	29
- Forskning afgrænses mod ikke-forskning.....	31
* Forskning : arbejde	32
* Elite : befolkning.....	33
* Demokratisk forskningsstyring kontra autonom forskningsstyring.....	38
2. struktur: forskeren	40
- Inden for forskeren.....	40
* Den sande forsker	41
Eksperten.....	43
3. struktur: køn.....	47
- Forskning.....	47
- Forskeren.....	48
* Forskeren : den brede befolkning.....	50
- Opsamling.....	53
Kilder og Litteratur.....	56
- Sekundærlitteratur	56
- Kronologisk kildefortegnelse	58
- Noter	63

Den danske forskningspolitiske debat 1970-1975, set i et dekonstruktivistisk og diskursanalytisk perspektiv

Jeg arbejder på et projekt med arbejdstitlen "Den kønnede forskning/forsker", hvor jeg analyserer den forskningspolitiske debat i de trykte mediers fremstilling i perioden 1970 og frem. Det foreliggende arbejdsrapport præsenterer kort metoden samt delresultater fra perioden 1970 - 1975, med fokus på de tidlige 1970'ere.

* Kilder

Kilderne blev valgt ud fra tematiske og kronologiske kriterier. Målet for kilde-søgningen var avisartikler om forskning og om forskere i bred forstand. Danmarks Journalisthøjskole råder over en avisudklipsamling. Avisudklippene til emnet forskning er arkiveret i kronologisk rækkefølge. Mappen, hvis artikler danner grundlag for den foreliggende delanalyse, er dateret 01/07/70 - 07/03/75. I disse mapper fandtes kun en håndfuld artikler med et kønsaspekt, dvs. præsentationen af køn eller kvinde i forbindelse med den forskningspolitiske debat. Derfor valgte jeg at lede efter relevante artikler under emnebetegnelsen forskning, kvinder generelt eller kvinde/mand, arbejdsmarkedet (kvinder). Mapperne kvinder generelt findes først fra 1974. De relevante mapper for delundersøgelsen under denne betegnelse er 1975 - 1977 og 1974 - maj 1983. Avisudklippene er anført samlet i en kronologisk kildefortegnelse.

- Centrale begreber

Metodisk arbejder jeg i projektet med en kombination af diskursanalyse og dekonstruktion. Imidlertid er fokus i det foreliggende arbejdsrapport hovedsageligt på dekonstruktionen. De begreber, der er de mest centrale i min dekonstruktionistiske analyse, vil jeg kort introducere.

* Kategorier

Jeg arbejder med kategori som analytisk redskab i min analyse af forskning, forsker og køn. I analysen af den forskningspolitiske debat interesserer jeg mig for kategorierne forskning/forsker/køn og deres relation til hinanden. Jeg træffer et valg ud fra den mangfoldighed af relationer, kategorierne forskning og forsker skabes og indgår i. Valget er foretaget ud fra den begrundelse, at projektet indgår som delprojekt i et tværsrådsligt forskningsprojekt "Kønsbarrierer i de højere uddannelser og i forskningen".

Joan Scott (1988) definerer køn som en relationel kategori for historisk analyse af sociale relationer. Kategori betyder, at køn ikke har en betydning i sig selv, men at køn får forskelligt indhold afhængig af tid og rum samt i relation til en given kontekst. Det betyder, at en analyse af køn i betydningen kategori forudsætter en kontekstualisering og en historisering og umuliggør en generalisering eller en universalisering ud fra den enkelte analyses resultater. Det er imidlertid muligt at pege på ligheder, der viser sig i sammenligning af resultater fra forskellige

kontekstrelaterede og historiserende undersøgelser. Det betyder, at jeg ser på køn, som det skabes i konteksten af mediernes præsentation af den forskningspolitiske debat i undersøgelsesperioden. Desuden har jeg mulighed for at pege på ligheder, der viser sig mellem resultaterne af analysen af danske mediepræsentationer af ledelsesdebatten 1960 - 1989 (Rittenhofer 1998) og de foreliggende delresultater.

Det er imidlertid ikke kun køn og dets varierende indhold, jeg her interesserer mig for. For det første analyserer jeg også forskning og forskeren som kategorier. For det andet interesserer jeg mig for, hvilke relationer der skabes mellem køn og kategorierne, forskerne og forskningen samt, hvilke betydninger der skabes i eller igennem disse relationer. Spørgsmålet er ikke, hvad køn er, eller hvordan kønsforskelle kommer til udtryk i kontekst af forskningen. Da køn ikke har et indhold i sig selv, er dette spørgsmål irrelevant; køn er ikke en betingelse eller en forudsætning for forskningens udformning. Spørgsmålet er, hvilke betydninger køn skaber i relation til kategorierne forskning og forskeren? Hvilket indhold får kategorierne forskning og forskeren gennem deres relation til køn? Hvordan ser denne relation ud? Hvis køn ikke har et indhold eller en betydning i sig selv, hvorfor er køn så til stede i den forskningspolitiske debat? Og hvorfor er det netop køn, der er med? Er det med i hele perioden? Hvad er køn i det hele taget for noget? Eller forskning eller forskeren for den sags skyld? Et formål med denne analyse er at bidrage til at bryde med kulturelle selvfølgeligheder i vores opfattelse af, hvad køn, forskning og forskeren er for noget, samt hvilke muligheder og begrænsninger der ligger i dem.

*** Præsentation og repræsentation**

Køn findes ikke. Men der findes køn som handling. Det udtrykkes i begrebet 'doing gender', som den blev introduceret af West/ Zimmermann i 1991. Og der findes køn som 'viden', eller en viden om køn, der går forud for handlingen. Det er min opfattelse, at det samme gælder for 'forskeren' og 'forskningen'. Kategorierne i betydning kontekstrelateret 'viden', som kulturelle forestillinger og som skabere af betydningsstrukturer inden for konteksten af den forskningspolitiske debat, er udgangspunkt for denne analyse. Køn, forskning og forskeren skabes i mediernes tekster, der præsenterer den forskningspolitiske debat. Både køn, forskning og forskeren konstitueres i mediernes præsentationer. Her interesserer jeg mig både for kategoriernes eksplicite præsentationer samt for de konstruerede, implicite strukturer, hvor kategorierne forskning, forsker og køn er til stede som tavse, usynlige kategorier.

Det er vigtigt at bemærke, at jeg skelner mellem repræsentation (begrebet er hyppigt brugt i forskning, der forstås som poststrukturalistisk, f.eks. i betegnelsen 'repræsentations-tankegangen') og præsentation. En adskillelse af disse begreber er efter min opfattelse en nødvendighed for at kunne skelne mellem to analytiske niveauer. Det er min opfattelse, at begge niveauer blandes sammen i begrebet 'repræsentation'. Det ene niveau er en virkelighed, der produceres i tekster. Jeg adskiller dette niveau fra det andet niveau, nemlig en materiel eller fysisk virkelighed uden for teksten.

Begrebet repræsentation dækker over både en tekstuel skabt virkelighed på den ene side og en spejling af en tekstekstern virkelighed på den anden side, uden at forskeren imidlertid bliver nødt til at forholde sig til begge niveauer eller deres relation til hinanden. Min analyse falder derfor ikke under betegnelsen social-konstruktivisme, da jeg ikke dekonstruerer handlinger eller sociale, teksteksterne virkeligheder. Jeg adskiller begge niveauer i analysen og bevæger mig her udelukkende på det analytiske niveau, hvor kategorier og deres relationer skabes i de tekster, jeg vælger som kilder.

Den teksteksterne virkelighed spejler sig ikke i teksten, som begrebet repræsentation antyder. En viden om den skabes i teksterne. Teksterne siger noget om de måder, vi opfatter eller opfattede en materiel virkelighed på. For min analyse af præsentationer betyder det, at jeg på baggrund af mine resultater kan sandsynliggøre, hvilken kulturel viden¹ og hvilke kulturelle forestillinger om køn, forskning og forskeren der findes, samt, hvilke betydninger der tilkommer dem. Det gælder både for kategorierne enkeltvis samt i deres skabte relationer til hinanden.

I et historisk perspektiv analyserer jeg den diskursive praksis, der producerer en specifik viden om og bestemte betydninger af køn og akademia i den offentliggjorte forskningspolitiske debat. Diskursanalyse betyder at analysere denne videnproduktion, som finder sted i sproget. Ved at bevæge mig på præsentationsniveauet, dvs. det sproglige niveau, kan jeg ud fra diskursanalysens basale udgangspunkt, nemlig at ophæve distinktionen mellem tanke og handling, sprog og praksis, bidrage til en analytisk forståelse af aktuelle samfundsproblemer. Relationen mellem køn og akademia er en social praksis. Siden al social praksis indeholder betydninger, har al social praksis et diskursivt aspekt, som både ingår i og har indflydelse på denne praksis. Ved at foretage en historisk diskursanalyse og dekonstruktion af udviklingen af den specifikke viden om relationen mellem køn og akademia, vi har i dag, kan jeg pege på årssagssammenhænge, der ligger bag aktuelle sociale praksisser. Kritisk diskursanalyse bygger på, at diskurser skaber sociale virkeligheder ligesom sociale virkeligheder skaber diskurser. (se f.eks. Hall 1992; Weber og Phillips 1999).

Præsentation er det, der er synlig i teksten, det der eksplicit italesættes - dvs. præsenteres i kilderne. Præsentation betyder, at der i teksterne skabes forskning, forskeren og køn og deres relationer i og igennem deres italesættelse. Hvad det er, der italesættes som forskning, forsker og køn, må dekonstruktionen vise. Præsentations-begrebet i min forståelse har sine rødder tilbage i bl.a. Kants filosofi, som skelner mellem hvad vi ser, og hvad der er (mest kendt i begrebet om 'das Ding an sich'). Det betyder, at vi har en viden om eksistensen af køn, forskning og forskeren, vi har en 'viden' om det, men det er ikke det samme som at sige, at denne 'viden' er identisk med en fysisk virkelighed. Vi ser, hvad vi ved. Men hvad er det, denne viden, disse forestillinger består af? Hvordan konstitueres den? Når vi taler om køn, om forskningen, om forskeren, hvad er det så, vi taler om? Produktionen af en tekstimmanent virkelighed er imidlertid ikke vilkårlig eller tilfældig. Den forbliver inden for en given kulturel ramme af det, der kan tænkes, der kan vides, der kan siges. Denne ramme kan analyseres ved

hjælp af diskursanalysen.

Jeg interesserer mig især for spørgsmålet om, hvordan difference, italesat som kønsforskelle, bruges for at legitimere/retfærdiggøre forhold, der ikke har med mænd og kvinder at gøre, men som konstituerer og organiserer vores forståelse af hierarkier, magt og samfundets, herunder forskningens, organisation og betydning. Hvilken rolle spiller en italesættelse af køn i den forskningspolitiske debat for konstitueringen af den gode forskning og den gode forsker? Hvilken rolle spiller den gode forskning og den gode forsker for konstitueringen af køn? Derfor har jeg valgt dekonstruktion, som jo er en litteraturanalysemetode (f.eks. Pil Dahlerup), og den måde, hvorpå den bliver brugt i forskellige historiske metode-diskussioner (f.eks. Joan Scott, Hayden White, Martina Kessel). Dekonstruktionen bygger på filosofen Jaques Derridas grundtanker. Her er det især hans opfattelse af, at den vestlige måde at tænke på er at tænke i binære modsætningspar (oppositionspar) - eller differencer. Modsætningsparrene danner indbyrdes hierarkier, som imidlertid ikke er permanente, men foranderlige.

Min analyse foregår udelukkende på det 'tredje niveau' (Peter Schöttler), dvs. hvordan der opfattes og transformeres kategorier i tid og rum, hvordan hierarkier dannes, hvad de består af, hvad de betyder og hvordan de italesættes, hvornår de er tavs, hvornår og hvordan de skifter betydning.² I min analyse indgår hverken relationen mellem diskursniveauet og henholdsvis samfund og økonomi på den ene side, eller på den anden side relationen mellem struktur- og aktørniveau.

*** Præsentation og konstruktion**

De udsagn om relationerne mellem køn og academia, der præsenteres i materialet, fremkommer indenfor bestemte diskurser, som gør det muligt at konstruere emnet på en bestemt måde. Diskurserne begrænser mulighederne for andre konstruktioner og danner en ramme af muligheder og begrænsninger for det, der kan tænkes og siges om et bestemt emne. Dekonstruktion betyder for min analyse af den viden og de betydninger, der skabes i kilderne, at jeg skelner mellem en struktur af binære forskelle (differencer) og hierarkier og deres italesættelse og konstruktion som henholdsvis kategorierne forskning, forsker og køn. Kategorierne er relationelle, og jeg fokuserer især på kategorien køns konstituerende betydning for kategorierne forskning og forskeren, samt for de respektive kategori-ers indbyrdes hierarkiseringer og afgrænsninger. Italesættelsen af f.eks. et oppositionspar som mand/kvinde i den nævnte rækkefølge angiver et hierarki i en given kontekst, men i en anden kontekst kan oppositionsparret findes med det omvendte hierarki. Oppositionspar skaber betydningen af værdihierarkier mellem det væsentlige og det marginale, f.eks. i det, der siges og det der forties eller ikke italesættes.

Oppositionspar kan både italesættes og konstrueres. Italesætter man f.eks. mand, men ikke kvinde, så 'konstruerer' man samtidig kvinde som den anden del af et binært oppositionspar mand/kvinde. Italesætter man forskeren, så skaber man samtidig en viden om 'ikke-forskeren', f.eks. arbejderen, direktøren, politikerne. Men det kontekstuelle værdihierarki er skiftende. Eksempelvis kan oppositionsparret også antage udformningen kvinde/mand, hvor mand får betydning af et marginaliseret 'andet køn' i relation til kategorierne forskning eller forsker i en given kontekst. Tilsvarende findes der afhængig af konteksten et omvendt værdihierarki, f.eks. arbejder/forsker. Også her er der variationsmuligheder. Italesættes eksempelvis udelukkende kvinde og ikke mand i en given kontekst af relaterede kategorier i tid og rum, skabes ikke kun en marginalisering af den usynliggjorte kategori. Ud over det skabes der også nogle betydninger, som jeg vender tilbage til i afsnittet om kategorien køn. Hierarkier kan også italesættes som klasse i eksempelvis oppositionsparrene forsker/lønarbejder, eller som differentieringer inden for en kategori forskning, eksempelvis forskning/videnskab. Som analysen vil kunne vise, er heller ikke disse hierarkier hverken permanente eller entydige; men der findes hierarkier, der i perioder er hegemoniske.

Relationerne i samt mellem kategorier dannes i italesættelsen igennem ligestilling af kategorier eller i paralleldannelser. Hvad angår eksempler for dannelsen af parallelle kategorier og paralleliseringen af oppositionspar, henviser jeg til de følgende sider. Jeg vil her give et illustrerende eksempel på, hvordan kategorierne køn, forsker og forskning sættes eller stilles lige i præsentationen af en kronikskribent i den forskningspolitiske mediedebat. På den ene side præsenteres forfatterens navn: "Morten Lange". Det er et mandligt navn, der placerer køn i præsentationen. På den anden side er der et portrætfoto med undertitlen: 'Synspunkts forfatter er professor, dr. phil., leder af Institut for sporeplanter ved Københavns Universitet' (Lange 1972). Her sættes der lighedstegn mellem kategorierne mand og forsker. Præsentationen af universitetsgraden og stillingen skaber et hierarki af værdier inden for kategorien forsker og placerer forskeren som værdi- eller betydningsfuld. Ud over det dannes et lighedstegn mellem mand og en hierarkisk højt rangerende kategori forsker. Præsentationen af en institutbetegnelse sætter yderligere et lighedstegn mellem en hierarkisk højt placeret kategori forsker, en kategori mand og en kategori forskning, her forskningsområdet naturvidenskab.

Hvad er meningen med denne analyse? Men vil være klar, hvis man ikke tager informationerne som selvfølgelige, men derimod sætter spørgsmålstegn ved dem. Eksempelvis kan jeg spørge, om køn, universitetsgrad, stilling og fagområde er relevante oplysninger at få omkring argumenter for et frit forskningsvalg? Hvilken betydning disse informationer skaber, må afgøres i konteksten af den samlede analyse af de strukturer, kategorierne forskning, forsker og køn danner i præsentationer af den forskningspolitiske debat i et samspil af både italesættelser og konstruktioner.

En historisk analyse, som den jeg vil foretage i mit projekt, betyder, at jeg vil analysere transformationer, placere dem i tid og tolke, hvilke betydninger der skabes i disse forandringer. Transformation betyder her, at forandringer i itale-

sættelserne altid er variationer af eksisterende diskursiv bestemte struktureringer og således ikke nye. Det nye eller forandrende er den måde, de italesættes på, og som medfører forskydninger i betydningerne i de anvendte kategorier set i et tidsperspektiv. Ved at identificere de historiske transformationer, der forandrer og oversætter betydninger, kan jeg sige noget om, hvad det er, der italesættes i aktuelle relationer mellem kategorier, og finde frem til de diskursive formationer, diskurserne består af. Via denne historisering kan jeg bidrage til en forståelse af nutidens sociale praksisser. Jeg analyserer for det første transformationer i italesættelser af oppositionspar, dvs. af kategorier, der opfattes som det modsatte af hinanden. Disse transformationer viser sig i dannelsen af parallelkategorier henholdsvis parallelle oppositionspar. For det andet vil jeg analysere transformationer af konstruktioner til præsentationer, altså transformationen af både kategorier og betydninger, der ikke er synlige i teksterne til noget, der italesættes; og omvendt, en marginalisering af italesættelser eller betydninger ved at usynliggøre dem i konstruktionerne - de bliver tavse.

Begge analysegenstande danner et mønster i kilderne samt kilderne imellem over tid. Jeg arbejder således både med et synkront og et diakront perspektiv, samt med en tekstuel og en intertekstuel analyse. Det er dette mønster eller denne diskursive struktur, kategorierne forskning, forsker og køn indgår i præsentationen af den forskningspolitiske debat, som jeg vil analysere. Inden jeg kan de-konstruere et mønster, er jeg imidlertid nødt til at konstruere. Med udgangspunkt i min erkendelsesinteresse leder jeg efter et mønster i kilderne, der dannes i præsentationer og konstruktioner af de relationelle kategorier forskning/forsker/køn. Jeg har valgt at organisere dette arbejdsblad med udgangspunkt i denne struktur. Den mangfoldighed af konkurrerende diskursive formationer, jeg ad denne vej finder frem til, bliver fulgt perioden igennem. Det er dem, diskurserne består af, og det er dem, der påvirker vores sociale handlingsmuligheder. Konstruktionerne passer sammen, fordi de implicerer relationer til alle andre konstruktioner af diskursive formationer, og de implicerede relationer skal følges gennem tiden for at kunne belyse nutidens praksisser. Derfor vil jeg i dette blad, der handler om begyndelsen af min undersøgelsesperiode, gennemføre en grundig analyse af de formationer, jeg finder 1970 - 1975, for herigennem at skabe et grundlag for en kritisk diskursanalyse af den efterfølgende periode.

- Afgrænsning og opbygning

Kilderne til den foreliggende undersøgelse er valgt ud fra den synlige tilstedeværelse af kategorierne forskning, forsker og køn. Det foreliggende arbejdsblad er opbygget efter de tre strukturer, som de tre kategorier forskning, forsker og køn indgår i. Rækkefølgen af de tre kategorier er ikke tilfældig. Forskning er den mest italesatte kategori i perioden, fulgt af præsentationer af forskeren og til sidst af køn. Hegemoniet i italesættelser danner en betydning, som jeg tolker i den lidt større kontekst af perioden 1970 - 1975.

I analysen fokuserer jeg på perioden 1970-1973, der relateres til konteksten i den første halvdel af 1970'erne generelt. For at kunne analysere udviklingsforløbet gennem hele undersøgelsesperioden er det vigtigt nøje at analysere, hvad der foregår i præsentationen af den forskningspolitiske debat i undersøgelsesperio-

dens begyndelse. Den mangfoldighed af hierarkiseringer inden for oppositions- eller modsætningspar peger på en 'kamp' om eller en konkurrence mellem værdihierarkier i begyndelsen af 1970'erne. Det er ikke entydigt, hvilken relevans, forskning eller forskeren har eller burde have. Det er analysen over hele perioden, der vil vise, hvilke af disse kategorier der marginaliseres, og hvilken forskning der etableres som den mest væsentlige, enten i hele perioden eller i delperioder. For det andet er opmærksomheden også på nuancer relevant for den diakrone analyse. Det er relevant for at kunne afdække, hvornår de elementer, der ikke italesættes eller eksplicit præsenteres i begyndelsen af 1970'erne, men som igennem en dekonstruktivistisk tilgang kan afdækkes og spores, på et tidspunkt vil blive synlige i eksplicitte italesættelser. Det gælder også den omvendte proces, hvor tidlige italesættelser senere kun vil kunne spores igennem en dekonstruktion af mediepræsentationerne. Jeg vil vise, at når man sammenligner artikler gennem perioden, og når man ser på enkelte artikler, så viser der sig parallelle relationelle strukturer.

I analysen af de strukturer, forskningen og forskeren i kilderne indgår i, valgte jeg udpluk fra især én kilde som illustration. Kilden er en kronik skrevet af daværende professor i idéhistorie Johannes Sløk (1972). I artiklen afviser Sløk den kritik af forskningen, og i særdeleshed af humanistiske forskere, som er fremsat af en afdelingsformand ved Aarhus Universitet. Eksemplet har jeg valgt af flere grunde. I kilden italesættes alt det, der er kendetegnende især for den forskningspolitiske debat fra 1970 - 1973; men tingene er her sat på spidsen, og kildens polemik giver glimrende illustrative eksempler på italesættelsen af kategorierne forskning, forsker og køn. I kilden legitimeres både forskning generelt, og specielt (humanistisk) videnskab som særligt værdifulde. Begge køn er til stede i artiklen, hvad der er yderst sjældent i denne periode. Og de relationelle mønstre, der viser sig ved at sammenligne 1970'ernes artikler, går igen i denne kilde.

Denne analytiske gennemgang er struktureret efter de betydninger, italesættelserne af kategorierne forskning/forskeren/køn skaber. Det første afsnit '1. struktur: videnskabelig forskning' beskæftiger sig med kategorierne forskningsindbyrdes afgrænsninger, herunder afgrænsninger af fagområder. Til sidst kommer jeg ind på forskningen i afgrænsning mod ikke-forskning, især befolkningen. I det andet afsnit '2. struktur: forskeren' gennemgår jeg de samme relationer i forhold til kategorierne forsker. Derefter følger analysens centrale del i afsnittet '3. struktur: køn'. Det er en analyse af mønstrene i italesættelser af køn og de betydninger, disse italesættelser skaber af kategorien køn i relation til de to andre kategorier. Jeg afslutter med en opsamling og uddybende kommentarer.

Mit projekts undersøgelsesperiode starter med året 1970; 1960'erne er ikke med, men der er en række faktorer, der tyder på, at jeg begynder midt i en udvikling, hvis begyndelse ligger tilbage i den sidste halvdel af 1960'erne. Jeg har den begrundede antagelse, at omfanget af danske mediers præsentationer af den forskningspolitiske debat er afhængig af oprettelsen eller nedlæggelsen af udvalg, råd, offentliggørelsen af rapporter og betænkninger og undersøgelser, samt Folketingets debatter omkring lovforslag vedrørende forskning. Jeg nævner her nogle af

de mest centrale begivenheder, der er 'arkiveret' i kilderne, og som går forud for året 1970.

Omfanget af præsentationerne i året 1970 kan til dels føres tilbage til en undersøgelse udført af Forskningens Fællesudvalg (FFU) i 1967 om dansk forskning og udviklingsarbejde, der publiceres i begyndelsen af min undersøgelsesperiode. I 1968 oprettes Det naturvidenskabelige, Det humanistiske, Det samfundsvidenskabelige, Det lægevidenskabelige samt Det jordbrug-veterinære Forskningsråd (Forslag til ændret ledelse ..., 1971). Det teknisk-videnskabelige forskningsråd blev allerede oprettet i 1960. Ligeledes i 1968 kommer betænkningen "Industriel innovation i Danmark", udført af Akademiet for de tekniske videnskaber i samarbejde med FFU. I november 1968, november 1969 samt i februar og marts 1970 er der forskningspolitiske debatter i Folketinget om forholdet mellem erhvervsliv og forskning. I denne forbindelse holdes der i 1969 også 'Marienborg- møder', lukkede møder mellem forskere, regering og erhvervsliv. I 1969 kom Akademiet for de tekniske videnskaber med en betænkning "Industriel innovation i Danmark", og FFU publicerer "Forskningspolitiske overvejelser", et stykke bestillingsarbejde for daværende statsminister Baunsgaard.

1. struktur: Videnskabelig forskning

For formidlingen af mine resultater er det nødvendigt at indføre et begreb 'videnskabelig forskning'. Videnskabelig forskning er et samlebegreb, der dækker over forskellige kategorier inden for forskning og videnskab. Et sådant samlebegreb er nødvendigt, da 'forskning' i perioden har en særlig betydning, og differentieringer inden for forskningen samt mellem videnskab og forskning viser sig at være kendetegnende for perioden.

En dekonstruktion af præsentationer af den forskningspolitiske debat og dens deltagere fører til den indsigt, at det, der er på spil i 1970erne, er en legitimering af videnskabelig forskning, dens fortrinsstilling og dens autonomi i forhold til befolkning, erhvervsliv og politik. Der diskuteres ikke kvalitet, men relevans, og relevans- eller nyttekriterier konstruerer 1970ernes kvalitetskriterier, der både legitimerer videnskabelig forskning samt prioriteringer inden for videnskabelig forskning. Det betyder, at den videnskabelige forsknings hierarkiske position er under udfordring. Det drejer sig også om legitimiteten af forskellige relevanskriterier, der omfatter både forskningsmål (hvem har nytte af den udførte forskning?) og forskningsstyring gennem prioritering af områder og opgaver (hvem skal bestemme og vælge?). Endvidere drejer det sig om styringens legitimitet.

- Afgræsninger inden for den videnskabelige forskning

*** Generelt**

De forskningskategorier, der bliver trukket frem, danner modsætningspar, og disse modsætningspar danner indbyrdes hierarkier, som imidlertid ikke er entydige. De enkelte modsætningspar danner paralleller, ligeledes danner de kategorier paralleller, der inden for de respektive oppositionspar konstrueres som de mest værdifulde. Og her viser der sig for perioden centrale mønstre, som jeg vil synliggøre i overbliksskemaer, og som jeg vil analysere og diskutere. Derefter skal skemaerne udbygges. Ud fra udvalgte kildeeksempler illustrerer jeg mønstrenes udformning i perioden, analyserer dem og tolker den betydningsdannelse, der foregår her.

Opstillingerne beskriver modsætningspar og deres indbyrdes hierarkier, som de er fremherskende i italesættelserne i første halvdel af 1970erne. Kategorierne italesættes og relationerne inden for kategorierne samt kategorier indbyrdes konstrueres. I de skematiske oversigtsopstillinger nævnes den marginaliserede part sidst, og den, der etableres som den mest værdifulde, nævnes først. Formålet er at vise, at kategorierne forskning, der i deres respektive italesættelser skaber indtrykket af være entydige, faktisk er flertydige, ligesom der findes mangfoldige hierarkiseringer.³ Hverken kategorierne forsknings indhold, eller betydning er entydig. Alle forskningskategorier går på tværs af fag og fagområder. Dvs., at et værdihierarki mellem forskningsområder, f.eks. naturvidenskab og humaniora endnu ikke findes, i hvert fald forstået på den måde, at det ikke er sådan, hierarkiet italesættes og bliver trukket frem i præsentationen af debatten.

Det centrale modsætningspar inden for kategorien videnskabelig forskning konstrueres. Det er forskning og videnskab. Denne difference italesættes på forskellige måder, og i de varierende italesættelser dannes parallelle oppositionspar.

Forskning	Videnskab
Målforskning	Grundforskning
Praktisk forskning	Teoretisk forskning
Teknologi	

Det hegemoniske modsætningspar målforskning kontra videnskab usynliggøres i italesættelser af forskellige subkategorier målforskning. Målforskningen differentieres. Den hegemoniske italesættelse af målforskningen i perioden 1970 - 1972 er en differentiering mellem kategorierne forskning for folket, forskning for profitten og forskning for forskeren.

Målforskning	Videnskab
Forskning for folket	
Forskning for profit	
Forskning for forskeren	

De tre kategorier af målforskning er italesættelser af konkurrerende relevans- og nyttekriterier. De indgår i hierarkiske relationer, der er varierende. Forskning for profitten er den, der hyppigst etableres som den mest værdifulde. Forskning for folket etableres alternativt som den mest væsentlige, der bryder den hegemoniske hierarkisering mellem økonomisk og menneskelig nytte, uden imidlertid at sprænge rammen: en økonomisk diskurs, der muliggør etableringen af nytte som den videnskabelige forsknings fornemste relevans- og kvalitetskriterium.

På den anden side ligger der en flertydighed i målforskningens differentieringer. Forskning for forskning (f.eks. Munk 1970) forekommer både i betydningen målforskning, hvor forskningens målgruppe er forskeren selv, og i betydningen videnskab, dvs. forskning, der ikke tjener en afgrænset samfundsgruppes interesser. I italesættelserne dannes et parallelt oppositionspar til målforskning kontra videnskab, idet forskning for folket og forskning for profitten paralleliserer målforskning, og forskning for forskeren paralleliserer videnskab.

Målforskning	Videnskab
Forskning for profit	Forskning for forskeren
Forskning for folket	

Denne dobbeltydighed skaber betydninger. Nemlig, at videnskab er modsat målforskningen ved at den ikke tjener enkelte samfundsgruppers interesser. Videnskab er en italesættelse af interessefri forskning. En anden flertydighed ligger i italesættelsen af et selvstændigt modsætningspar, nemlig forskning for folket kontra forskning for profit, også italesat som erhvervslivets eller kapitalens interesser kontra den lønarbejdende befolknings interesser. Her italesættes binære værdihierarkier inden for målforskning som kategorier for klasse. Denne modsætning forbliver ligeledes inden for en økonomisk diskurs, som kommer til ud-

tryk i nytte, dvs. relevans- og kvalitetskriterier, italesat som modstridende interesser.

Over for denne polariserende italesættelse af nyttekriterier står en forenende italesættelse. Modsætningen, der udtrykkes i oppositionsparret forskning for erhvervslivet kontra forskning for folket, usynliggøres i italesættelserne af en kategori forskning for samfundet. Italesættelsen som polariseret klasseforskel stilles over for en samlende enhedskategori, der usynliggør marginaliserende værdihierarkier og differencer i italesættelserne. Italesættelsen af kategorien skaber indtryk af en demokratisering igennem konstruktionen af en opprioritering af folket som forskningens målgruppe. Italesættelsen skaber endvidere indtryk af en fælles bestemmelse over forskningens indhold gennem et fællesskab.

Italesættelsen af fællesskabskategorier⁴ konstruerer paralleller mellem kategorierne flertal, den lønarbejdende befolkning, folket (- alle fire kategorier er italesættelser af masse, der usynliggør polariseringer og mangfoldighed inden for kategorierne) og elitekategorierne politik og erhvervsliv. Forskning for samfundet skaber et billede af forskning for fællesinteresser af industri og folk som samfund. Forskning for samfundet er en kategori målforskning og en afgrænsning mod videnskab. Jeg vil senere vende tilbage til, at italesættelsen som en fællesskabskategori, der i kronologien er yngre end italesættelserne som klassekategorier, giver et indtryk af forskningens succesrige demokratisering.

Målforskning konstrueres som samfundets forskning. Økonomisk nytte etableres som et fællesmål, ikke kun som erhvervslivets mål. Videnskab som oppositionskategori får en betydning af ingen samfundsrelevans i italesættelser af målforskning som samfundsrelevant forskning ud fra fællesinteresser, og konstruerer tilsvarende videnskab i betydningen ikke demokratisk eller elitær.

Målforskning

Forskning for samfundet

Samfundsrelevant forskning

Videnskab

Dette oppositionspars relevans kontra mangel på relevans er ligeledes udtryk for en økonomisk nyttediskurs. Modsætningsparret står over for en differentiering i kategorien samfundsrelevans. Her dannes et oppositionspar mellem bred eller generel samfundsrelevans kontra snæver samfundsrelevans, der ligeledes danner en parallel til det hegemoniske modsætningspar målforskning kontra videnskab (f.eks. Svendsen 1972). Men pointen er her, at selvom differencen opretholdes, så skabes der i denne paralleldannelse et omvendt værdihierarki. Målforskning marginaliseres, videnskab og forskning for forskeren fremstår som en kategori af grundlæggende, overordnet og central betydning, der står uden for snævre nyttekriterier. Men heller ikke her sprænges rammen af den økonomiske diskurs. Tværtimod tyder kronologien på, at der her snarere er tale om en yderligere konsolidering af en økonomiske diskurs i konteksten af den forskningspolitiske debat.

Videnskab

Målforskning

Generel relevans	Relevans for snævre interesser
Grundforskning	Samfund som helhed
Natur	Teknologi
Kultur	

Videnskabens grundlæggende betydning ikke kun for samfundet, men også for målforskningen, der ligger i dette omvendte hierarki, kommer også til udtryk i parallelle italesættelser af videnskab som grundforskning eller teoretisk forskning samt i italesættelser af videnskab som forskning i natur og kultur. Målforskning konstrueres som parallel til forskning i samfundet og italesættes som praktisk forskning.

Modsætningen mellem målforskning og videnskab står over for et alternativt oppositionspar - nemlig samfundsbevarende kontra samfundskritisk forskning⁵, der går på tværs af denne difference mellem målforskning og videnskab.

Forskning for samfundet	
Samfundsbevarende forskning	Samfundskritisk forskning
Målforskning	Videnskab

Men også i disse italesættelser ligger der en flertydighed, idet modsætningen mellem samfundskritisk og samfundsbevarende forskning faktisk danner en parallel til det ældre oppositionspar forskning for folket og forskning for profitten. Den er en differentiering af fællesskabskategorien forskning for samfundet.

Forskning for samfundet	
Forskning for folket	Forskning for profit
Samfundskritisk forskning	Samfundsbevarende forskning

Som oversigterne viser, er videnskabens position i værdihierarkiet ikke afgjort endnu, ligesom der findes flere kategorier af forskning, hvis værdi heller ikke er entydigt etableret. Det tyder på, at det på den ene side drejer sig om at legitimere den videnskabelige forsknings høje værdi i konkurrence med industriel produktion. Det vil sige, det drejer sig om en konkurrence mellem de kategorier, der i de respektive kilder etableres som de mest betydningsfulde. Konkurrencen drejer sig ikke kun om relevant nytte, men også om legitim kontrol med den videnskabelige forskning, eller kontrol udøvet af den videnskabelige forskning. Forskningsstyring italesættes som en måde at kontrollere samfundets udvikling på. Konkurrencens mål konstruerer derfor ledelse, dvs. kontrol over samfundsudviklingen ud fra økonomiske nytte- eller relevanskriterier. På den anden side drejer det sig om at bevare videnskabens, og især naturvidenskabens, fortrinsstilling over for en truende marginalisering til fordel for målforskning, og her især teknologi, der lige som hegemoniske italesættelser af værdifulde kategorier forskning er parallel til hegemoniske relevanskategorier.

* Teknologi og videnskab

Kategorien målforskning er den mest omtalte kategori i perioden. Målforskning italesættes især som teknologi, dog oftest som 'forskning' generelt. Den hegemoniske italesættelse af kategorien målforskning som 'forskning' er også en hegemonisering af økonomisk nytte som relevanskriterium. Det betyder, at kildepræsentationer af 'forskning' umiddelbart ser ud til at være en fællesskabskategori. Den betydning, som 'forskning' skaber i kilderne, usynliggør imidlertid både den videnskabelige forsknings mangfoldighed, mangfoldige muligheder for kvalitetskriterier, samt konkurrencen forskellige kategorier videnskabelig forskning imellem. Det peger på, at målforskning allerede er etableret i betydningen den egentlige, den væsentlige og den almene kategori videnskabelig forskning. Som konsekvens betyder det, at kategorier videnskab samt kategorier kritisk målforskning får betydning af at være det mindre væsentlige, uvæsentlige og specielle - det mindre nyttige eller unyttige. Det vender jeg tilbage til.

Den anden side af sagen er, at målforskning i italesættelsen som forskning bliver repræsentativ for videnskabelig forskning som helhed. Dermed bliver kategorien forskning legitimerende for videnskabelig forskning som helhed, idet nyttekriteriet som synliggjort kvalitetskriterium ligeledes bliver repræsentativt for videnskabelig forskning og legitimerer dens status via samfundsrelevans. Målforskning legitimerer videnskabelig forskning som helhed ved at etablere periodens hegemoniske kvalitetskriterier som repræsentative for den videnskabelige forskning. Den videnskabelige forsknings status i værdihierarkiet sikres, bl.a. via en marginalisering af andre kvalitetskriterier.

Økonomisk nytte etableres som fælles mål for både industri og forskning. Målforskning præsenterer en forudsætning for samt et bidrag til både civilisationens teknologiske udvikling og samfundets økonomiske vækst. Civilisationens udvikling og samfundets økonomiske vækst er de hegemoniske italesættelser af nytte og konstruerer samfundsrelevans. Forskningens nytte italesættes som dens bidrag til opnåelse af de to mål og konstruerer dens legitimering, eksempelvis dens legitimering for adgang til ressourcer. I modsætning hertil står videnskab, hvis betydning af deficitær samfundsrelevans legitimerer videnskabens politiske og økonomiske "Askepot-tilværelse i Danmark" (Glavind 1970). Italesættelsen af videnskab som Askepot konstruerer ligeledes dens formindskede betydning. En konkurrence mellem målforskning og videnskab om den største betydning afløses i 1972 af videnskabens manglende betydning, eksempelvis i videnskabens italesættelse som luksus, dens vidensproduktion som overflod.

Det muliggør målforsknings italesættelse som samfundsrelevant aktivitet. Eftersom udvikling og vækst er fremadrettet, konstruerer italesættelserne en betydning af fremskridt. Forskningspolitik får en betydning af målforskningspolitik eller teknologipolitik, samt af demokratisk legitimeret samfundskontrol med samfundets kontinuerlige udvikling. Målforskning i denne betydning konstruerer samfundsbevarende forskning. Den samfundsbevarende forsknings modpol, samfundskritisk forskning får en betydning af ikke at bidrage til en kontinuerlig vækst og teknologisk udvikling. Samfundskritisk målforskning og dens samfundsforandrende mål får derfor en betydning af at være modsat fremskridt, dvs. konservativ og i relation til forskningens italesatte centrale mål af ingen eller

marginal relevans.

Målforskningens hegemoniske italesættelse som forskning, og målforskningens parallelle kategori teknologi betyder, at teknologi både bliver repræsentativ samt legitimerende for videnskabelig forskning. Det er imidlertid vigtigt at være opmærksom på, at teknologi på dette tidspunkt er en kategori på tværs af fagområder. Teknologi omfatter ikke udelukkende de teknisk-videnskabelige eller naturvidenskabelige områder. Der findes også 'social teknologi', f.eks. italesat som SFI, vismændene (Groth 1970), psykologi (Groth 1970a) eller sprogvidenskab. Social teknologi er en parallel kategori til andre kategorier samfundsbevarende målforskning, "kontraktforskning" for universiteterne eller "forskning for erhvervslivet". Inden for de mangfoldige teknologikategorier konstrueres et hierarki; parallellen mellem teknologi og teknisk-videnskabelige områder eller fag er hyppigst i målforskningens italesættelser.

Videnskab italesættes i de fleste tilfælde som naturvidenskab, men præsenterer også humanistisk forskning, f.eks. historie. De hegemoniske hierarkiseringer viser, at målforskning, teknologi og teknik etableres som de væsentligste og mest værdifulde parallelkategorier forskning, hvorimod videnskab, naturvidenskab og især humanistisk videnskab fremstår som ikke væsentlige parallelle kategorier, der konstruerer en tilsvarende marginal eller deficitær relevans for udvikling og vækst og dermed for samfundet. Heller ikke dette hierarki er uden konkurrence og derfor heller ikke entydigt (endnu).

Ligesom teknisk forskning etableres som den mest væsentlige kategori teknologisk forskning eller målforskning, etableres naturvidenskab som den mest væsentlige kategori videnskab. Denne hierarkisering af fagområder inden for henholdsvis målforskning og videnskab skaber en parallel til modsætningsparret bred samfundsrelevans og snæver samfundsrelevans. Det betyder, at andre områder konstruerer en delvis eller total mangel på relevans. Naturvidenskabens betydning som samfundsrelevant skabes i talrige videnskabshistoriske fremstillinger af især naturvidenskabelige, men også tekniske landvindinger (Østergaard 1970; Jensen 1970; Wivel 1970; Rasmussen 1971; Der skal ikke profiteres ..., 1972; Svendsen 1972; Skov-Larsen 1972; Macintosh 1972).

"Vi lever i et vækstsamfund og således ønsker vi det... Men vor uomtvistelige fremgang i materiel standard bygger på forskning. Det er faststoffysikken, som har givet os transistorerne (og hermed igen de moderne EDB anlæg) det er penicillinen, som gør en skarlagensfeber til en kortvarig affære. Vi ønsker denne fremgang fortsat" (Rasmussen 1971).

I præsentationer som denne konstrueres en linear udvikling fra historiske naturvidenskabelige, herunder teoretiske landvindinger, og deres omsætning i moderne teknologi. Disse præsentationer er italesættelser af den industrielle innovations afhængighed af den videnskabelige innovation (Glavind 1970). Samfundets lineare udvikling paralleliserer en teknisk-teknologisk udvikling og konstruerer både industriel og menneskelig eller folkelig nytte.⁶ Siden fremstillinger af naturvidenskabens indflydelse på det moderne samfunds materielle udform-

ning er de eneste, og lignende præsentationer af eksempelvis humanistisk videnskabelige landvindingers betydning for det moderne samfund ikke findes, konstrueres den teknisk-teknologiske udvikling ikke kun som den væsentligste, men som den eneste udvikling, og tilmed en tvingende nødvendig udvikling.

Teknisk-teknologisk udvikling fremstår som værende identisk med samfundets udvikling og fremskridt, ligesom målforskning og teknologi fremstår som værende identiske med tidssvarende og fremadrettet forskning som helhed. Siden i præsentationen af en sådan udvikling udelukkende italesættes dens yderpunkter, konstrueres også her en bipolar hierarkisk difference. Naturvidenskab fremstår som det grundlæggende, men også som det fortidige, traditionelle og gammeldags, mens teknologi og målforskning fremstår som det nye, moderne, tidssvarende. Teknologi konstruerer et brud ikke kun med det gamle samfund, men også med traditionelle værdier i forskningen. Naturvidenskabens egentlige værdi er fortidig eller historisk, mens teknisk teknologi konstruerer dens betydning og relevans for fremtid og nutid.⁷

Derudover konstrueres der også afhængighedsforhold. De konstrueres i den hegemoniske fremstilling af samfundets afhængighed af den videnskabelige forskning og især målforskning, de kan spores i præsentationer af teknologi og samfundsudvikling som konsekvens af (natur)videnskab. Heller ikke disse afhængighedsforhold er entydige. Således findes der (få) præsentationer af samfundet og dens udvikling som forudsætning for ændringer i videnskabelig forskning. I konstruktionen af et omvendt hierarki og afhængighedsforhold konstrueres også modsætningen mellem idealet om den videnskabelige forsknings uafhængighed og frihed på den ene side og dens virkelighed på den anden side (f.eks. Glavind 1970).

Præsentationer af naturvidenskab som grundlaget for teknisk udvikling og teknologi indeholder også præsentationer af teknologiens betydning for eksport og konstruerer naturvidenskab som en forudsætning for samfundets vækst. Økonomisk nytte legitimerer naturvidenskab som relevant, men er også af middelbar relevans i forhold til teknisk målforskning i betydningen umiddelbar samfundsrelevans. Som parallel til de videnskabshistoriske fremstillinger findes der præsentationer af en udvikling inden for eksportprodukter fra hovedsageligt landbrugs- og håndværksprodukter ("Randers-handsker og Tønder-kniplinger", Rasmussen 1971) til først og fremmest teknologiske produkter.

Både håndværksprodukter og (natur)videnskab fremstår som supplement, men ikke som væsentlige for tidens eksport og samfundets kontinuerlige fremtidige vækst. Den teknisk-teknologiske forskning målforskning konstruerer grundlaget for en kontinuitet i den teknologiske udvikling og en fortsat økonomisk vækst. Nedskæringer i teknologisk forskning konstruerer et tilbageskridt til et præindustrielt udviklingsstadium og en deficit i konkurrencedygtighed med nationer, der er synonym med avanceret teknologisk udvikling, især USA (Stat og erhvervsliv..., 1970; Andenrangs nation, 1970). Præsentationen af forskningspolitik som "forskningsservice til erhvervslivet" (To ministerier..., 1970) konstruerer både teknisk målforsknings hegemoni og en parallel mellem teknisk-teknologisk forskning og

kategorien forskning for profit, men også hegemoniet af økonomisk nytte som relevanskategori.

Forskningspolitik som middel til styring af samfundsudvikling legitimeres i præsentationer af fordeling af forskningsmidler, der er parallel til etablerede værdihierarkier inden for forskning og forskningsområder. Beløbenes størrelse konstruerer således også et eksisterende værdihierarki. Forskningspolitik præsenterer et middel til opretholdelse af en historisk entydig udvikling, der som vist ovenfor skabes i italesættelser gennem reduktion og undladelser, og som både skaber og legitimerer de etablerede værdihierarkier inden for forskning.

Denne 'grundfortælling'⁸ om samfundets udvikling italesat som teknologisk fremskridt og økonomisk vækst, der skabes i kilderne, udfordres heller ikke i præsentationer af vækstsamfundets mangler og krav om samfundskritisk forskning. Et eksempel er artikler, der præsenterer Salicath-udvalgets arbejde⁹. Her præsenteres boligernes negative påvirkning af mennesker som en deficit i *"hele miljøet i bredeste forstand, således at den ikke kun omfatter byggeriets politiske, økonomiske og sociale forudsætninger"*, herunder trivsel (Den pæne forskning, 1972). Den økonomiske kategori nytte differentieres i økonomisk, politisk og menneskelig nytte af målforskning. De tre nyttekategorier er italesat i kategorierne forskning for profit og forskning for folket, hvor folket her er reduceret til modtager for nyttig forskning. Hierarkiet imellem dem er imidlertid ikke entydigt.

"Vi skal ikke blot være rige, vi skal også have det rart her i samfundet. Vi må også satse på menneskets fysiske og psykiske trivsel, sundhedstilstanden og det sociale velbefindende. Der skal vel også være penge til kræftforskning, social forskning etc. Jamen... hvorledes afvejer vi det økonomiske aspekt over for det menneskelige aspekt?" (Andersen 1970).

En udvikling fra teoretisk naturvidenskab til teknologi findes eksempelvis også i præsentationer af socialvidenskabelig forskning. Her konstrueres en udvikling fra teoretisk forskning eller videnskab, til social teknologi. Parallel til fremstillinger i naturvidenskabelige landvindingers transformation konstrueres en udvikling fra en samfundsforandrende til en samfundsbevarende kraft (Groth 1970):

"I det borgerlige samfunds gennembrudsfase var socialvidenskaben en virkelig teoretisk videnskab (... Adam Smith og David Ricardo) og et led i den dengang progressive borgerklasses sociale fremstød. Men i dette samfunds sene fase er det blevet reduceret til social teknologi, dvs. et middel til at få samfundsmaskineriet til at køre rundt, uden at dets iboende modsætninger slår for stærkt ud, og frem for alt uden at fundamentet for den herskende storkapitals virksomhed anfægtes" (Groth 1970).

Mens præsentationer af naturvidenskabernes historie som udvikling fra videnskabeligt resultat til teknologi i den økonomiske diskurs konstruerer en positiv udvikling, konstruerer udviklingen fra socialvidenskab til social teknologi en negativ udvikling. Men begge italesættelser konstruerer videnskab som overordnet

målforskning. Også dette citat er et eksempel på, at de bipolare differencer og hierarkier, der etableres inden for forskningen, italesættes som klassekategorier.

Inden for præsentationer af (natur)videnskab er det især fagene fysik og matematik, der trækkes frem. De etableres ikke kun som de mest betydningsfulde videnskaber, men også som videnskaber, hvis største betydning er fortidig, og hvis førsteplads i forskningshimlen måtte viges til fordel for deres anvendelse i teknisk teknologi. Denne analyse peger på, at den i dag almindeligt udbredte forestilling, at matematik er en naturvidenskab, ikke kan tolkes som udtryk for uvidenhed. Analysen peger på, at den snarere må tolkes som en italesættelse af hierarkier, der udtrykker matematikkens fortsatte betydning som fag af høj værdi og særlig relevans, og som værende af grundlæggende betydning for andre fag.

Præsentationer af forskningens udvikling konstruerer endnu en betydning: nemlig, at (natur)videnskabelig forsknings relevans ikke kan afgøres her og nu ud fra eksisterende behov, men må ses i et fremadrettet fremtidsperspektiv; at dens nytte ikke kan forudses i sin tid og derfor ikke kan styres, og at dens resultater ikke kan planlægges. Til gengæld kan anvendelsen af naturvidenskabers resultater kontrolleres og styres. Og det skaber et hierarki, hvor videnskab konstrueres som den mest værdifulde over for teknologisk målforskning.

Set i dette perspektiv, får betegnelsen 'teknisk videnskab' (f.eks. i det teknisk-videnskabelige forskningsråd) en betydning af både at være det oprindelige (videnskab) og det moderne (teknisk teknologi) på samme tid. Det er i denne dobbelthed, vi også kan finde grundlaget for legitimiteten af at etablere teknisk videnskab som den for samfundet mest værdifulde forskning. Her forenes to poler, der i de respektive binære oppositionspar etableres som den af højeste værdi: nemlig videnskab i forhold til målforskning, og teknik i forhold til andre former for målforskning.¹⁰ Denne dobbelthed kommer også til udtryk ved, at eksempelvis Risø præsenteres både som forskningscenter for kernefysik og som servicecenter for erhvervslivet (Kløften..., 1970). Italesættelsen konstruerer både en kategori forskning for forskeren og en kategori forskning for profit. Eksemplet peger på, at naturvidenskab og teknologi, ligesom videnskab og målforskning, i begyndelsen af 1970'erne befinder sig i en værdikonkurrence med hinanden. Det viser sig også i andre sammenhæng.

Konstruktioner af relationen mellem videnskab og målforskning italesættes i præsentationer af "videnskabspolitik". I modsætning til forskningspolitik præsenterer videnskabspolitik et uegnet middel til samfundsstyringen (Østergaard 1970). Da videnskab er en italesættelse af en kategori forskning, der ikke tager udgangspunkt i aktuelle samfundsproblemer, har videnskabelige resultater heller ikke en betydning af at være målrettet mod en umiddelbar konkret anvendelse. Det giver en betydning af deficitær samfundsrelevans, alternativt af ikke forudsigelige samfundsmæssige virkninger af videnskabelig eller teknologisk udvikling. Videnskab får en betydning af at være ukontrolleret eller uden for kontrol. Præsentationer af forskere som f.eks. Fritz Haber italesætter de samme konstruktioner. Habers opdagelse af katalytisk amoniaksyntese præsenterer et

videnskabeligt resultat, der ikke tog udgangspunkt i et konkret samfundsproblem, og som først 50 år senere viste sig at være af betydning for den kemiske industri. Økonomisk nytte konstrueres også her i italesættelsen af relevans for industriens innovation.¹¹ Et krav om samfundsmæssig udnyttelse af forskningen som betingelse for økonomisk støtte konstruerer i denne kontekst en kortsigtet forskningspolitik.

En præsentation af videnskabspolitik som uegnet middel for en kontrol af samfundsudviklingen (Østergaard 1970) er en italesættelse af en ikke legitim ledelse. Forskningspolitik i betydning som værende kortsigtet producerer et billede af statslige organers forskningsstyring gennem bevillingspolitik som ledere, men ikke topledere i en forskningssammenhæng. Langsigtet og visionær politik konstruerer netop toplederen, og en deficit i disse karakteristika konstruerer en politisk styring af videnskab udefra som illegitimt. Som vi vil se, er konkurrencen mellem politik og forskningen som udøver af legitim kontrol med forskning og dermed samfundsudviklingen parallel til konkurrencen mellem forskeren og videnskabsmanden om den højeste værdi og største betydning inden for den videnskabelige forskning.

Konstruktionen af politik som styring af videnskabelig forskning af begrænset legitimitet er også en konstruktion af forskeren som delvis ansvarlig samt af videnskabsmanden som helt ansvarlig for selvstyringen. Senere præsentationer og konstruktioner af især humanistiske forskningsresultater som mangel på nytte og samfundsrelevans konstruerer videnskabsmanden ud fra de hegemoniske diskurser i en betydning af manglende ansvarlighed over for samfundet. På den anden side konstrueres i præsentationer af naturvidenskabens mangel på planlægning af deres resultaters anvendelighed og nytte en deficit af kontrol og rationalitet. De etableres som deficitære samfundsledere.

I præsentationer af naturvidenskab legitimeres den teoretiske videnskabs betydning ved at konstruere dens relevans og nytte i præsentationer af dens anvendelighed i teknik og moderne teknologi. Eksempelvis præsenterer fysikerne Leibniz og Newtons matematiske beregninger grundlaget for mekanikken, Russels mængdelære præsenterer grundlaget for det formelle sprog, der igen er forudsætning for den moderne edb. Resultaternes anvendelighed italesættes som et basalt krav for videnskabeligt arbejde overhovedet (Jensen, Finn V., 1970). Via reduktion og undladelser konstrueres i præsentationerne af videnskabshistorie et hierarki inden for videnskaberne, hvor humanistisk videnskab fremstår som en deficit i anvendelighed og dermed i samfundsrelevans, og den er derfor af marginal eller ingen betydning. Parallel til det hierarkiske oppositionspar målforskning kontra videnskab dannes et hierarki mellem nyttig og unyttig forskning. Jeg vender senere tilbage til, at humanistisk videnskab ikke etableres som det teknologiske vækstsamfunds forudsætning, men til gengæld som kultursamfundets forudsætning.

Som sagt paralleliseres i italesættelserne målforskning, forskning og teknologi. Set over tid, er målforskningens etablering som den mest værdifulde kategori videnskabelig forskning hegemonisk. Teknologi italesættes på tværs af fagområ-

der og fag, men det teknisk-videnskabelige områdes etablering som den mest værdifulde kategori teknologi og målforskning er hegemonisk. Det peger på, at teknisk videnskab etableres som et 'videnskabsideal' og som eksemplarisk for andre fagområder. Dekonstruktionen peger på, at teknisk teknologisk målforskning afløser naturvidenskaberne, og her især fysik, som den mest værdifulde kategori forskning. Hegemoniet i de konkurrerende værdihierarkier tyder på, at det drejer sig om at skrive teknologisk forskning ind i det fine selskab, det vil sige at legitimere især teknisk-teknologisk forskning som værdifuld samt som den mest relevante forskning. Det kommer til udtryk i italesættelser, hvor samfundsrelevante forskning paralleliseres med teknisk-videnskabelig forskning (f.eks. Den pæne forskning..., 1972).

*** Forskning for samfundet**

Kategorien forskning for samfundet afløser de tidligere polariserende italesættelser af værdihierarkier som f.eks. 'forskning for folket - ikke for profitten'. Polariseringen begynder i 1972 at forsvinde ud af præsentationerne, de transformeres, således at de i konstruktionerne fortsat er til stede og kan følges tilbage. Samtidig viser det sig, at præsentationer af en forenende fællesskabskategori 'forskning for samfundet' bliver hyppigere fra omkring midten af 1972. I 1972 er 'forskning for folket' i dens oprindelige betydning af ikke at være støttende over for det eksisterende vækst- og udviklingsorienterede samfund ved at forsvinde. Ligeledes er en kategori 'forskning for profit' ved at glide ud af kilderne.

Kategorien går i begyndelsen også på tværs af fag og konstruerer al målforskning som samfundsrelevant forskning og dermed som lige betydningsfuld. Imidlertid viser dekonstruktionen, at hierarkiet inden for relevanskategorier, forskningskategorier, områder og fag bevares (f.eks. Forchhammer 1973). Ud over at konstruere et fællesskab som forskningens målgruppe, konstruerer 'forskning for samfundet' også en fællesnævner for både samfundsbevarende og samfundskritisk forskning med både økonomiske og 'folkelige' eller 'menneskelige' hensyn. 1972 præsenterer forskning for samfundet også erhvervsrelateret forskning, f.eks. i produktudvikling ud fra udvalgte forbrugerinteresser (Vil skabe realitet..., 1972). I præsentationer af eksempler som disse konstrueres også et fællesskabs indflydelse på forskningsemner; men der ligger også en polarisering mellem forslag til forskningsemner på den ene side og prioritering af forskningsområder samt valg af forskningsemner på den anden side, der er en konstruktion af en polarisering mellem folket og erhvervsliv og/eller politik. Forskning for samfundet skaber i konteksten af den erhvervsrelaterede forskning en betydning af legitimitet.

Spørgsmålet om bred folkelig indflydelse på forskningsstyring i universiteterne kontra selvstyring eller en styring gennem henholdsvis politik og erhvervsliv glider ligeledes ud. Præsentationer af en stadigt voksende studentertilgang og tilsvarende voksende fag er italesættelser af en faktisk vellykket gennemført demokratisering. Både studerende og folk er italesættelser af kategorien masse. Præsentationer af enorme studentertilgange konstruerer massernes - i den parallelle betydning folkets - adgang til universiteterne. Disse præsentationer har en legitimerende betydning, idet de konstruerer en modpol til italesættelsen af universitetsforskning som elitære elfenbenstårne. Italesættelsen af politisk en-

gagerede, kritiske studerende som forskere eller videnskabsmænd (f.eks. Stop for misbrug..., 1973), konstruerer ligeledes succesfuld forandring: forskersamfundets beslutningsorganers demokratiske sammensætning på tværs af samfundshierarkier samt forskningens åbenhed over for kritiske tilgange. Italesættelsen af polariseringer bliver mindre og bidrager i undladelsen til en konstruktion af demokratisering. Ligesom 'forskning for samfundet' konstruerer et fællesskab som målgruppe, konstruerer demokratiseringen af universitetsforskningen en folkelig indflydelse på forskning, i hvert fald i forbindelse med universiteterne, samt en åbenhed over for den kritiske forskning, der er en parallelkategori til den ældre forskning for folket.

Samfundskritisk forskning konstruerer fortsat den mest marginaliserede kategori målforskning, ligesom samfundsforskning som område fortsat ikke konstruerer et højt prioriteret forskningsområde. Det kommer bl.a. til udtryk ved, at begge kategorier samlet kan spores i samfundskritisk forsknings italesættelse især som aktionsforskning (Brockenhuus-Schack 1-5, 1973).¹² Det samme gælder præsentationer af alternative forskningsprojekter (f.eks. malerrapporten), der tidligt italesættes som eksempel på forskningsstyring gennem den arbejdende befolkning og som forskning i befolkningens interesse. Men forskerne i de sidstnævnte eksempler præsenterer for det meste studerende og konstruerer kun en fremtidig integrering i den fast etablerede forskningsverden. Den røkker ikke ved de etablerede hierarkier inden for kategorierne forskning, men differentierer dem, hvad overbliksskemaerne også kan anskueliggøre.

Naturvidenskabens betydning som relevant forskning og forskning til indirekte økonomisk nytte italesættes i præsentationer af naturvidenskabelig grundforskning som forskning for folket, "*for så vidt den er en uundværlig forudsætning for udvidelse af menneskenes kontrol over naturen og dermed for øgningen af samfundets produktive kapacitet*" (Groth 1970a). Naturvidenskabens i betydningen kontrol over natur på den ene side, og i betydningen ukontrollerbar og uden for kontrol på den anden side, peger på et betydningsskift fra ukontrolleret natur til ukontrolleret naturvidenskab og mulighed for uønskede manipulationer med naturen. På den ene side konstrueres naturvidenskab som modsat forskning for profit, dvs. modsat resultaternes direkte anvendelighed til økonomiske nytte. På den anden side konstrueres naturvidenskab som samfundsrelevant i betydningen forskning for samfundet.¹³

Kategorien forskning for samfundet præsenterer helhedsorienteret forskning, der tilgodeser både politiske, økonomiske og sociale hensyn (miljø, trivsel). Målgrupper italesættes som forskellige hensyn og konstruerer forskellig nytte. Rækkefølgen af italesættelserne konstruerer et værdihierarki, hvor det sociale skabes som den kategori af mest marginal betydning. Som vist i eksemplerne på relationen mellem naturvidenskab og forskning, fremstår vækst og udvikling som værende afhængige af videnskab, især naturvidenskab. Set i perspektivet af ledelsesdiskurser, er afhængighed modsat kontrol. Afhængighed konstruerer teknisk videnskab og teknologi som deficitære ledere af samfundsudviklingen, deres fortrinsstilling i forskningshierarkiet derfor som ikke legitim. På den anden side præsenteres videnskab, og her især humanistisk videnskab, som gode af et vækst- og

velfærdssamfund, der igen er et resultat af målforskning. Velfærd paralleliserer i italesættelserne luksus og overflod. Her konstrueres ligeledes et afhængighedsforhold, som skaber et omvendt hierarki i oppositionsparret videnskab og forskning og legitimerer en omvendt førerposition.

* Samfundsrelevans og videnskab

Som sagt findes der hierarkiseringer inden for samfundsrelevant forskning, der er parallel til hierarkiet målforskning kontra videnskab. Jeg vil her diskutere et eksempel, hvor der etableres et omvendt værdihierarki, hvor samfundskritisk målforskning i forhold til videnskab er den marginaliserede. I kilden præsenteres forskning, specielt humanistisk videnskab.

Det følgende citat er et eksempel på, at samfundskritisk målforskning konstrueres som forskning af snævrere samfundsrelevans (begrænset interessegruppe, løsning af den lønarbejdende befolknings aktuelle her-og-nu problemer). Den stilles over for humanistisk videnskab med grundlæggende relevans for samfundet (kulturen som helhed, overordnede problemstillinger uden umiddelbar betydning for folket). Italesættelsen har her den udformning, at den er et forsvar for humanistisk videnskab og mod kritik af dens manglende nytteværdi og relevans.

"Er [forskning i renaissancetænkere] samfundsrelevant? Naturligvis har den ingen umiddelbar indflydelse på arbejdsmiljøet i Vejle Andelsslagteri og man kan nemt opstille ganske anderledes konkrete forskningsopgaver, der tager fat på nærliggende problemer og fører til praktiske resultater. Men det lange sigt og det principielle opgør kommer der aldrig ud af den slags; der skal videre horisonter til og den første prøve, en forsker kan gøre på sin egen kompetence, er forsøget på at udkaste horisonter, der er hans egne" (Sløk 1972).

En tolkning af kilden i konteksten af de værdihierarkier, der er diskuteret ovenfor, medfører, at de følgende oppositionspar kan spores:

Bred samfundsrelevans	Snæver samfundsrelevans
Principiel relevans	Praktisk relevans
Bred betydning	Umiddelbar betydning
Videre horisonter	Nærliggende problemer
Samfundet som helhed	En gruppe lønarbejdere

Disse oppositionspar danner en parallel til dikotomierne videnskab kontra målforskning, samt forskning for forskeren kontra forskning for folket. Forskeren konstrueres som den eneste instans, der kan vurdere humanistisk videnskabs relevans. Forskeren er en italesættelse af værdihierarkier, der ligeledes findes i ledelsesdebatterne, og som konstruerer toplederens egenskab vidsyn. På den måde legitimeres afvisningen af ikke-videnskabsmandens indflydelse på humanistisk forskning, dvs. valg af forskningsemne og definition af relevanskriterier. I præsentationen af den enkelte forskers kompetence konstruerer den humanistiske forsker en kategori elite i betydningen 'de få'.¹⁴

Flere relevanskriterier er her til stede. Selv om hovedkategorierne forskning ikke

eksplicit italesættes, så er de også til stede. Her findes en afvisning af befolkningens indflydelse på forskning til fordel for videnskabens selvstyre (forskning for forskeren). Det gælder befolkningens indflydelse på forskningsvalg (forskning for folket). Ligeledes marginaliseres videnskabens styring i samarbejde med erhvervsliv eller politik, dvs. andre eliter (forskning for samfundet). Samfundsrelevante forskning i snævre problemstillinger legitimerer befolkningens og erhvervslivets indflydelse på målforskning, men ikke på videnskab. Men eksemplet peger også på, at samfundsrelevans i 1972 ikke kun er etableret som kriterium for forskningens, men også for videnskabens kvalitet, uden at hierarkiet videnskab kontra målforskning, eller en konkurrence mellem to forskellige kategorier videnskabelig forskning, imidlertid er forsvundet.

Parallel til brugerorienteret og brugervenlig produktion i erhvervslivet sættes i 1972 samfundet lig med både "lønmodtagere", "brugere" og "forbrugere" (Forbereder konferencen, 1972). Præsentationen af kategorier som "samfundsstyring" (Forbereder konferencen, 1972) eller 'forskning for samfundet' er italesættelser af en hierarkisk polarisering mellem adgang til forskningsstyring og målgruppen for forskningen. Fællesskabskategorien "samfund" er legitimerende, uden at hierarkierne eller polariseringerne imidlertid opløses. Polariseringerne bliver usynliggjort i italesættelsen, men de konstrueres og er fortsat til stede.

Fra og med slutningen af 1972 er kategorien "*brugere*" således en italesættelse af erhvervslivet, især af de store og mellemstore virksomheder (f.eks. Nyt lovforslag vil give..., 1973), mens forbrugere er en italesættelse af "*den arbejdende befolkning*" (Olsen 1972) i almindelighed og afløser 'folket', lønmodtagere som en del af samfundet. Denne betydning af 'brugere' er allerede til stede i videnskabshistoriske præsentationer af en udvikling fra naturvidenskab til teknisk teknologi, der implicit konstruerer industrien som brugere af naturvidenskabelige resultater til - og det skaber legitimeringen - samfundets nytte. Forskningens brugerstyring, som den er italesat i krav om forskning for folket, der skulle prioriteres i stedet for forskningen for industri, imødekommes her i italesættelsen af brugerrelevant forskning og konstruerer i lighed med kategorier som "*samfundsstyring*" en betydning af succesfuld demokratisering.

I 1972 konstruerer præsentationer af brugerstyret forskning således en succesfuld reorientering af forskningen samt en succesfuld reorientering af forskningsstyringen, der i italesættelsen af forskningens målgruppe ophæver en polarisering mellem erhvervslivet og 'lønarbejdere'. Men polariseringerne bliver tydelige i præsentationer af eksempelvis forskningens formål som "*gavn for samfundet og dets erhverv*" (Den pæne forskning, 1972). Et andet eksempel er en præsentation af samfundets forbrug: "*Flere penge bruges på nydelse af tobak end på forskning*" (Danmark bruger flere penge..., 1972), der konstruerer en hierarkisk polarisering mellem kortsigtet forbrug og nydelse på den ene side, og langsigtet brug af ressourcer som nyttig investering i fremtiden. Inden for en økonomisk nytte-maksimerings-diskurs konstrueres et hierarki mellem kortsigtede og langsigtede behov, mellem nydelse og nytte, der sætter spørgsmålstejn ved befolkningens kritik af forskningen og kravet om forskning for folket.

Samfundsrelevant forskning svarer i de fleste tilfælde til teknisk-videnskabelig og naturvidenskabelig forskning og konstruerer samfundsrelevans som et værdifuldt relevanskriterium. I denne forbindelse står videnskab, herunder naturvidenskab og humanistiske fag for ikke relevant og derfor unyttig og ikke legitim forskning, der italesættes som overflødighed og luksus. Videnskab italesat som "*luksus-kringle*", målforskning som "*grovbrød*" (Svendsen 1972) står over for videnskab (både natur og humanistisk) italesat som grundlag for samfund, kultur og forskning. Italesættelsen af videnskabens situation som Askepot-tilværelse, dens eksistens og dens resultater som luksus, og senere den humanistiske videnskabs projekter og resultater som overflødighed (f.eks. Sløk 1972) legitimerer videnskabens marginaliserede position. Italesættelserne er udtryk for dens marginaliserede betydning, men ikke marginaliseringens årsag. Italesættelsen af en hierarkisk polarisering som luksus-kringle og grovbrød er italesættelser af kategorierne elite og masse og konstruerer ligeledes videnskab som elitær og ikke, eller i hvert fald ikke umiddelbart, samfundsrelevant.

Interessant er et skifte, hvor forskningskritik fra 1972 især præsenterer kritik af humanistisk videnskab. Modsætningen mellem videnskab og målforskning italesættes fra 1972 som en modsætning mellem humanistisk videnskab og relevanskriteriet samfundsnytte. Konstruktionen af videnskab som særlig værdifuld står over for italesættelsen af dens modpol, videnskab som overflødighed. Det følgende citat præsenterer således en opremsning af 'luksus-kringle'.

"Beviserne er klare, og de har været bredt ud i hele dagspressen. Ingen grund til at gentage det. Vi spiller til umådelige lønninger vor tid på absurditeter, på vandløftningshjul, på accentuerede stavelser i vestfrisisk, på dansk militærpolitik fra 1829 - 1848 - og som Jenny Andersen så rammende bemærker: hvad skal vi med det i 1972, hvor der er krig i Vietnam? Et lammende argument, der et øjeblik gør os alle tavse" (Sløk 1972).

Humanistisk videnskab, står over for målforskning, unyttig står over for nyttig, luksus og overflødighed står over for aktuel samfundsrelevans og samfundsproblemer, der trænger sig på. Snæver samfundsrelevans har her ikke en betydning af snævre samfundsgrupper, men en betydning af problemernes aktualitet.

*** Den rene forskning: universitetsforskning**

En parallel polarisering til videnskab kontra forskning er en polarisering mellem grundforskning eller forskning og lære på den ene side, og mellem kontraktforskning eller den rene forskning på den anden side. Italesættelsen af lære konstruerer universitetsforskningens nytte samt relevansen af dens produktion, viden, i betydningen faglig relevans for undervisningen (Lange 1972) og legitimerer grundforskningen. Men dette videnskabens formål præsenterer også traditionalitet (Østergaard 1970). Dette oppositionspar ligger i præsentationer af kritiske argumenter for eller mod det forhold, at studenterantallet danner grundlag for tildeling af forskningsmidler til Universiteterne. Præsentationen af eksempelvis medicin som ekspansivt fag med enorm studentertilgang (To utilfredse forskere..., 1970) præsenteres som parallel til svindende forskningstid for universitetsansatte medicinske forskere. Medicin og de teoretiske institutter generelt er italesættelser af kategorier masse, i modsætning til andre medicinske discipliner og fag med megen forskningstid, ingen eller lidt lære og administration samt praktisk eller anvendt forskning, (f.eks. i en klinik). Det kan tolkes som italesættelser af kategorier elite.

Den rene forskning konstrueres som mere værdifuld end forskning i kombination med eller som forudsætning for lære. Populære institutter eller fag konstrueres som modsætning til forskning og forskningskvalifikationer. Her ligger ligeledes en transformation af et hierarki mellem forskning for erhvervslivet og forskning for folket. Folket er ligesom studerende italesættelser af en kategori masse. Lære får i denne forbindelse en betydning af massernes oplysning gennem en elite og dens viden. Da lære også præsenterer et traditionelt formål, kan præsentationer af en modsætning mellem forskningspenge og forskningstid tolkes som en konkurrence mellem to forskellige syn på videnskabelig forskning: oplysning på den ene side og innovation som grundlag for industriel innovation på den anden side. Man kan formulere det sådan, at en præsentation af universitetsfagenes stigende popularitet er omvendt proportional med fagenes position i værdihierarkiet, både på konstruktions- og på præsentationsniveauet. Det er værd at bemærke, at et fags eller fagområdes faldende værdi i begyndelsen af 1970'erne italesættes som en stigning i studenterantallet, dvs. som en kategori klasse. Et fags eller områdes faldende værdi eller marginalisering italesættes ikke før 1975 som kønsfordeling blandt de studerende.

I præsentationer af universitetsforskeren præsenteres et voksende antal studerende som årsag til voksende midler til forskningen. Italesættelsen af voksende forskningsmidler er ellers en italesættelse af forskningskategorier, der er etableret som særlig værdifulde. I disse præsentationer konstrueres en modsætning mellem størrelsen af bevillinger til universitetsinstitutter på den ene side og forskningstid på den anden side. Universitetsforskning får en betydning som mindre værdifuld forskning, som fritidsforskning eller deltidsforskning. Dette oppositionspar er parallel til præsentationer, hvor universitetsforskning som grundforskning "uden direkte anvendelsesværdi" (Lange 1972) afgrænses mod målrettet kontraktforskning, der paralleliseres i præsentationer med DTH. Også disse præsentationer er italesættelser af de værdihierarkier, der i perioden etab-

leres som de mest centrale.

Begge aspekter tilsammen er med til at danne endnu en betydning, nemlig en betydning af dyr universitetsforskning, der samtidig er nytteløs og spild af mange penge. Italesættelsen af kritik ved universitetsforskningen er parallel til italesættelser af kritik af videnskabens værdi. Men heller ikke det er uden udfordringer, eksempelvis stilles målforskningens direkte anvendelsesværdi over for grundforskningen med "*en lang række anvendelser*" (Lange 1972). I den diakrone intertekstuelle sammenligning betyder det både lære og innovation til fordel for industrien. Anvendelsesmulighedernes mangfoldighed er en transformeret italesættelse af videnskabens brede samfundsrelevans og skaber et oppositionspar videnskab kontra målforskning. Parallel til målforskning kontra videnskab skabes to parallelle oppositionspar DTH (der i periodens italesættelser er repræsentanten for de 'højere læreanstalter') kontra universiteterne, kontraktforskning kontra den frie forskning.

Modsætningen mellem voksende bevillinger og svindende forskningstid står over for en præsentation af universitetsforskeren som mindre end halvtids forsker. Konstruktioner af en værdifuld kategori forskere italesættes som forskere uden fritid og med en udelukkende arbejdsom tilværelse (den ikke delte tid). Dermed konstrueres en modsætning mellem forskning uden for universiteterne og forskning inden for universiteterne, et hierarki inden for universitetsforskningen (medicinen ikke værdifuld) og mellem ren forskning i betydningen innovation og forskning kombineret med lære i betydningen oplysning. Universitetets midler er også forskningsmidler, her konstrueres en modsætning mellem bevillinger og deres anvendelse. Universitetsforskerne konstrueres som både ikke forskere, ikke fuldtidsforskere eller fritidsforskere og rigtige forskere (f.eks. Andersen 1970). Dvs., universitetets betydning i konkurrencen om den værdifulde eller relevante forskning er heller ikke afgjort endnu.

- Inden for fagområder

Præsentationen af samfundsrelevant forskning eller forskning for samfundet især fra og med 1972 konstruerer også en betydning af, at samfundsforskning er blevet opprioriteret eller har fået en større værdi. Men kategorien præsenterer ligesom de andre kategorier målforskning områder på tværs af fag, men med en klar prioritering af teknik og naturvidenskab. Samfundsforskningens lave placering i forskningsområdernes hegemoniske hierarki ophæves ikke (f.eks. Henning Olsen 1972).

Et hierarki inden for fagområder eller mellem fag er ikke et emne. Men hierarkiet kan spores i forskellige sammenhænge. F.eks. konstrueres i en parallelisering af universitetsforskning, grundforskning, deficit af umiddelbar anvendelsesværdi, undervisningsrelevans og humaniora (f.eks. Lange 1972) humanistisk grundforskning som et mindre værdifuldt forskningsområde, både i relation til målforskning og i relation til videnskab. Et hierarki inden for fagområder kan desuden skabes i hyppigheden af præsentationerne, dvs. hvilken forskning og hvilke områder der er mest fremme i debatten, og hvilke der ikke nævnes. På den måde er der allerede et hierarki inden for fagområder til stede, med en klar før-

steplads til teknisk videnskab og naturvidenskab, selvom den ikke er central.

Et hierarki mellem fagområder skabes også, idet forskere med høje akademiske grader og positioner inden for teknisk videnskab og naturvidenskab er dem, der er synlige, de andre er usynlige. DTH præsenteres ikke i forbindelse med ingeniører, men relateres i præsentationerne altid til høje akademiske grader (professor) (f.eks. Andresen 1970) og høje stillinger (prorektor, lektor); jeg henviser her især til de hyppige præsentationer af Niels Meyer. Dermed konstrueres teknisk videnskabs særlige betydning i forskningsområdernes hierarki, men også i hierarkiet mellem universiteterne og de højere læreanstalter.

Der findes også et hierarki inden for faget. Kritisk forskning, i modsætning til kontraktforskning og informationsarbejde konstrueres som områder af mindre betydning. De hierarkisk underordnede positioner italesættes ikke som høje stillinger eller grader. Således præsenterer en arbejdsløs ingeniør og de forskningsresultater, han producerede som ingeniørstuderende, konstruktioner af samfundskritisk teknisk videnskab (f.eks. Der skal ikke profiteres..., 1972). Ligeledes præsenterer en ingeniør kritik af kontraktforskning (Pallesen 1972) og informationsarbejde (f.eks. To ministerier..., 1972).

Et hierarki bliver også synligt, når jeg tæller antallet af omtalte forskere på forskellige områder, delt op efter akademiske grader og positioner. Teknisk-videnskabelig forskning er den mest nævnte, dens forskere præsenterer de højeste akademiske grader og stillinger. Dernæst følger naturvidenskab (herunder kemi, fysik, biologi, matematisk statistik), samt humaniora (teologi, filosofi, historie). Samfundsfag og medicin fremstår som forskningsområder af marginaliseret betydning. Dvs. at deres præsentationer er italesættelser af marginaliserede værdikategorier. Samfundsforskningens relative marginalisering italesættes således også som Danmarks "*stedbarn*" (Friis 1972). Der findes også et hierarki inden for fagene, eksempelvis skelnes der inden for medicin mellem lægevidenskab kontra medicinsk forskning (Groth 1970a). Samfundskritisk forskning præsenterer de studerendes forskning og konstruerer forskning for folket, f.eks. forskning i mælles risici pga. malingens farlige giftvirkning, eller linoleumspålægges risici pga. farlige komponenter i limen. Også i tilfælde af medicin viser der sig et mønster, hvor marginaliserede kategorier italesættes som kategorier masse.

Rækkefølgen skaber et værdihierarki, der er parallel til rækkefølgen i præsentationen af forskningsrådenes fagområder (f.eks. Forslag til ændret ledelse ..., 1971). En undtagelse er det jordbrug og veterinære forskningsråd, der ikke er repræsenteret blandt de nævnte forskere. Det interessante ved hierarkiet er, at det i begyndelsen af 1970'erne fortsat er parallel med kronologien i forskningsrådenes oprettelse, således at det teknisk-videnskabelige råd er det ældste (oprettet i 1960), mens teknisk-videnskab også er det område, der etableres som det mest væsentlige.

Et hierarki inden for videnskab skabes, fordi det især er humanistisk videnskab, der hyppigst præsenterer den kritiserede videnskab. Humanvidenskaberne kommer til at stå for skud som stedfortræder for videnskabelig forskning gene-

relt. Her tænker jeg især på præsentationen af Jenny Andersen-debatten. Jenny Andersen, som jeg vender tilbage til, var en HK-tillidskvinde og ansat ved Aarhus Universitet. Hendes kritik af universitetsverdenen og forskeren blev i 1972 usædvanlig meget trukket frem i medierne. Det er humanistisk videnskab, der i italesættelserne særligt blev udsat for kritik. At det netop er humanistisk videnskab, må tolkes i sammenhæng med, at naturvidenskab i perioden etableres som det oprindelige og nyttige. En hierarkisering af fagområder, der ligger som konstruktion i teksterne, med humaniora som mere fremtrædende end samfundsfag og medicin, er under angreb. Som vist mister videnskab generelt sin fortrinsstilling inden for den videnskabelige forskning, og umiddelbar samfundsrelevans og nytte i betydningen økonomisk vækst og teknologisk udvikling etableres som et kvalitetskriterium i perioden.

Fra 1973 findes der eksempler på, at humaniora er ved at miste sin position i værdihierarkiet til fordel for samfundsvidenskab. I en præsentation af forskningsrådene etableres et nyt værdihierarki, hvor rækkefølgen i de fem nye forskningsråd nu er naturvidenskab, lægevidenskab, jordbrug og veterinærforskning, samfundsvidenskab og humaniora (Debat om..., 1973). Mellem 1972 og 1973 får humaniora en betydning af at være det mest værdiløse område inden for forskningen. Det kan tolkes som et udtryk for, at humaniora i videnskabshistoriske præsentationer konstrueres som en deficit i relevans for både civilisation og samfund. Det sker i og igennem Jenny-Andersen-debattens præsentationer, hvor en kritik af Universitetsforskningen generelt hurtigt bliver italesat som en kritik af den humanistiske videnskab i særdeleshed. Og i denne italesættelse konstrueres i afgrænsning mod humaniora både naturvidenskabernes og målforskningens større værdi, der ligger i, at de ikke nævnes i præsentationer af de kritikpunkter, der fremføres mod universitetsforskningen. Humaniora får en marginaliseret position, samtidig med, at den kritiske forskning integreres i den hegemoniske forskningsforståelse og etableres i dens betydning som samfundsforskning og relevant, dvs. nyttig forskning.

I det følgende vil jeg først diskutere forskningens, især videnskabens afgrænsning mod ikke-forskningen. Derefter vil jeg vende mig mod analysen af '2. struktur: forskeren', den anden bærende struktur i den forskningspolitiske debat, der skabes af de relationer, i hvilke kategorien forskeren indgår. Bagefter diskuterer jeg '3. struktur: køn' den tredje struktur, som den skabes i de relationer, kategorien køn indgår i. I analysen af den tredje struktur, der dannes af kategorien køn og dens betydningsdannende relation til kategorierne forskning og forsker, samt i analysen af den anden struktur trækker jeg på udpluk fra den indledningsvis nævnte kilde (Sløk 1972). Kilden er italesættelsen af en modposition til Jenny-Andersens kritik og indgår i præsentationerne af Jenny-Andersen debatten.

- Forskning afgrænses mod ikke-forskning

Ikke kun inden for forskning dannes værdihierarkier. Forskning indgår også i en konkurrence om den hierarkiske placering med kategorier som politik, erhvervsliv og befolkningen. Et eksempel på denne konkurrence er videnskabshistoriske præsentationer, hvor industriens innovation konstrueres som afhængig af viden-

skabelig forskning. På den anden side findes præsentationer af forskningens afhængighed af erhvervslivet, eksempelvis i præsentationer af kontraktforskningens betydning for universiteter og lærestudier, der italesættes som en kontakt med samfundet (Christiansen 1972).

Kategorierne erhvervsliv og politik italesættes i dag almindeligvis som eliter, en italesættelse, der markerer deres høje placering i en kulturs værdihierarki. Samtidig er det en afgrænsning mod en massekategori, befolkningen. Centralt i den første halvdel af 1970'erne er afgrænsningen af videnskabelig forskning mod befolkningen, og her især den lønarbejdende befolkning. Det er interessant, at forskningen og forskeren ikke opfattes som en del af befolkningen, men som noget, der står udenfor og særskilt for sig selv. Polariseringen er til stede, men som det gælder for alle andre binære oppositionspar i perioden, så er hierarkiet imellem dem ikke entydigt og genstand for konkurrence.

Det interessante er, at det er muligt og legitimt at italesætte både forskning og befolkning på denne måde. Aktionsforskning præsenterer en ophævelse af denne hierarkiske adskillelse fra forskerens side. Den diskussion vil jeg imidlertid ikke gå nærmere ind på her. Derimod vil jeg om lidt komme ind på, hvilke betydninger, der ligger i en afgrænsning af forskning mod befolkningen.

Hvad angår muligheden for legitimt at italesætte forskning på denne måde, vil jeg i dette arbejdsblad under henvisning til mit tidligere arbejde begrænse mig til at sige, at baggrunden dannes af diskurser eller en 'diskursiv viden' (Rittenhofer 1998) om de få, der adskiller sig fra en masse qua deres særlige evner og egenskaber, og som derfor kan udøve legitim social kontrol over denne masse. Det gælder både individer og grupper; således afgrænses forskningens forståelsesniveau, især den teknisk-videnskabelige forsknings, mod niveauet i erhvervslivet (Glavind 1970).¹⁵ Den diskurs, jeg refererer til, har jeg andetsteds betegnet som 'great-man-diskurs'; den kan beskrives som en udformning af en socialdarwinistisk diskurs, der legitimerer eliteres eksistens og bevarelse. Det faktum, at denne diskurs ikke kun danner rammebetingelser for italesættelsen af forskning, men også for italesættelsen af ledelse, vil jeg i mit senere arbejde udførligt vende tilbage til.

*** Forskning : arbejde**

Som parallel til oppositionsparret forskning kontra befolkning afgrænses videnskabelig forskning mod lønarbejde. Forskning, især den humanistiske videnskab, italesættes som et arbejdsfrit luksusliv og konstrueres som ikke-lønarbejde. Hierarkiet vendes på hovedet. Det er parallel til en afvisning af legitimiteten af forskningens fortrinsstilling over for befolkningen.

"Sandheden er den simple, at det, andre kalder en fornøjelse, hobby eller kæphest - at læse en bog - det går i forskerkredse for at være arbejde. Den slags mennesker, siger Jenny Andersen, meget forstandigt, er der ingen grund til at ligge på maven for" (Sløk 1972).

Humanistisk videnskabs forskningsprojekter paralleliseres med "kæpheste", det

videnskabelige arbejde italesættes som lyst og fritidsbeskæftigelse og konstruerer ikke-arbejde og luksus. Inden for videnskab kan man ved sammenligning af fagområder også spore et hierarki mellem naturvidenskab og humaniora. En sammenligning på tværs af kilder fører til den iagttagelse, at der parallelt til et hierarki mellem arbejde og humanistisk videnskab dannes et hierarki mellem teknisk-videnskabeligt laboratorie-arbejde (Glavind 1970) og bogligt ikke-arbejde, der svarer til hierarkiet mellem naturvidenskabens relevans og humanioras deficit af nytte, der konstrueres i præsentationer af videnskabshistorie.

* Elite : befolkning

Det hierarkiske modsætningsforhold mellem forskning og befolkning italesættes som forskningens 'elfenbenstårn' (Sløk 1972). Det er min antagelse, at denne italesættelse er parallel til, at man om toplederens fremtrædende position siger, at der er koldt på toppen. Begge er italesættelser af en distance, der skabes igennem tænkningen i modsætningspar, af et hierarki, samt konstruerer hierarkiets legitimation. Men både hierarkiet og afgrænsningen er under udfordring.

Et eksempel er afgrænsningen af kategorien forskeren mod eksempelvis universitetets administrative personale. Dette oppositionspar findes i flere italesættelser. Eksempelvis afgrænses universitetets "*kontorfolk, portneren og rengøringsdamerne*" og deres 'sunde fornuft' mod forskerens ekspertise eller "*kundskab*" (Weiss 1972). Over for forskningens nytte for samfundet stilles den nytte, forskerne kunne drage af sund fornuft "*og kendskab til det samfund, de forsker i*" (Weiss 1972). Et kendskab, de ville kunne opnå via dialog og kommunikation med omverdenen. Også det er en italesættelse af det hierarki, der udtrykkes i italesættelsen som elfenbenstårn. Hierarkiets entydighed udfordres og dermed også den traditionelle forståelse af universitetsforskningens formål, nemlig videnproduktion og oplysning, der konstruerer ikke-forskere som både uvidende og uoplyste. Udfordringen ligger også i præsentationer af forskerens nytte af det administrative personales arbejde (f.eks. rengøring, sekretariatsopgaver), der danner en modpol til præsentationer af det administrative personales mangel på nytte af forskerens arbejde. Også disse præsentationer er italesættelser af et modsætningspar samfundsnytte og mangel på samme. Dermed udfordres også opfattelsen af samfundets grundlag: videnskab eller lønarbejde og ikke-forskning? Udfordringen ligger i en differentiering af kategorierne viden eller kundskab, og arbejde, der fører til en synliggørelse af begge kategoriers mangfoldighed i den forskningspolitiske debat.

Det følgende udpluk fra den indledningsvis omtalte centrale kilde (Sløk 1972) er et eksempel på legitimeringen af forskningen, og i særdeleshed legitimeringen af videnskab, specielt humanistisk videnskab. Videnskab, især humanistisk videnskab, etableres her som kulturbevarende forskning og skrives ind i den hegemoniske nyttediskurs ved at etablere endnu et relevanskriterium ved siden af civilisationens udvikling og samfundets økonomiske vækst.

"Jeg må gå ud fra, at samfundet er indforstået med at betale prisen. Det koster nemlig den funktion, humanistisk forskning hidtil har udøvet i et kultursamfund. Hvad der for afdelingsformandens øjne tegner sig som en lille forkælet, privilege-

ret og selvoptaget akademikeroverklassens system med uhyrlige sideskud i utilgængelige elfenbenstårne, er - set fra en anden synsvinkel - en kulturs stadige gøren prøve på sig selv og sin holdbarhed, foretaget af den elite, der både har evnerne og uddannelsen" (Sløk 1972).

Humanistisk videnskab italesættes som en elite. En sammenligning på tværs af kilderne viser, at denne italesættelse legitimerer den humanistiske forsknings autonomi og forskernes selvkontrol over både videnskab og forskning samt i modsætningen til politikerne eller offentligheden. Præsentationen er en italesættelse af kategorien 'forskning for forskeren'. Jeg tolker præsentationen af videnskabens greb om kulturen (Sløk 1972) som en konstruktion af den humanistiske videnskabs betydning for nationens grundlag og som konstruktion af en modpol til naturvidenskab som grundlag for civilisation og samfund.

I præsentationer af både forskning og videnskab udgør befolkningen en oppositionskategori til elitekategorier. Hierarkiet i dette binære oppositionspar danner en parallel til et andet binært oppositionspar, nemlig videnskab kontra (mål)forskning. Dvs., at de to hierarkisk underordnede kategorier befolkning og humanistisk videnskab danner en parallel på tværs af kilder, ligesom de to henholdsvis hierarkisk overordnede kategorier (mål)forskning og elite danner paralleller. Med andre ord fremhæver afgrænsninger inden for forskningen, samt dem mellem forskning og ikke-forskning, de hegemoniske hierarkiske betydningsstrukturer, som er under udfordring, som også kilden viser. Kilden som helhed tillader slutningen, at (mål)forskning og befolkning fremstår som værende af marginal betydning i relation til den 'rene' forskning. Befolkningen konstruerer en deficitær uddannelse, deficitær viden, og deficitære evner, i modsætning til akademikernes høje uddannelse, store viden og evnerne.

En præsentation af elitens evner skaber en legitimerende betydning. Evner er en italesættelse så at sige af forskerens essens, som jeg vender tilbage til om lidt. Evnernes legitimerende betydning ligger i en naturalisering af den hierarkisk overordnede position, italesættelsen af akademikerne præsenterer. Hierarkiet mellem forskningen, især humanistisk videnskab og befolkningen legitimeres med både uddannelse og evner. Et oppositionspar folk med særlige evner og folk uden særlige evner skaber et link mellem længden af uddannelse, mængden af viden og hierarkisk positionering. En sammenligning med analysen af de kilder, der omtaler studentertilgange, viser, at forskningens fortrinsstilling og værdi desuden legitimeres ved at skabe et værdihierarki inden for uddannelse. Der skabes et hierarki inden for uddannelsesrelateret viden, der ejes af mange og evner, der ejes af de få. Eller sagt på en anden måde, etableres uddannelse som en nødvendig forudsætning, men ikke som en tilstrækkelig forudsætning for en legitimering som elite.

Inden for de forskningsrelevante uddannelser differentieres mellem evner og mangel på evner, mellem elite og ikke-elite. Det er min antagelse, at der her etableres en adgangsbegrænsning til forskningen samtidig med, at universitetsuddannelserne italesættes som massekategorier. Antagelsen støttes af, at der også i dette forhold viser sig en lighed med de transformationer, jeg har kunnet

vise i forhold til den danske ledelsesdebat (Rittenhofer 1998). Om antagelsen holder, vil mit videre arbejde med projektet kunne vise. Den vil i så fald være med til at kaste nyt lys over det forhold, at humaniora i dag omtales som et kvindefag - med en (relativ) stor andel af kvindelige studerende - men uden en siden 1970'erne tilsvarende voksende andel af kvinder som humanistiske forskere. Det tyder på, at det er en italesættelse af fagområdets relativt lave status, samt af forskningens fortsatte høje status. Men det tyder også på, at man i dag italesætter fagområdernes og forskningens betydninger som en forskel mellem køn. Det vender jeg tilbage til.

I den forbindelse vil jeg fremføre min iagttagelse, at præsentationer af studenter-tilgange og deres betydning af demokratisering minder om den opfattelse, at en stigende andel kvinder blandt de studerende automatisk vil medføre en tilsvarende stigende andel af forskere inden for det samme område, og at det altså er et spørgsmål om tid, hvornår forskersamfundets sammensætning vil ændre sig. Det mener jeg viser, at både kategorierne køn og klasse er italesættelser af kategorier masse eller elite, samt at begge er kulturelle italesættelser af essens i betydningen sociale eller biologiske rødder og dermed uforanderlighed. Denne overvejelse vil jeg udførligt vende tilbage til i afsnit '3. struktur: køn'.

Set i perspektiv af denne analyse, er præsentationen af et universitetsområdes store studentertilgange ikke udtryk for et områdes eller fags store værdi, men tværtimod for dens faldende betydning, set i relation til periodens hegemoniske diskurser og værdihierarkier. Disse præsentationer er italesættelser af det respektive område eller fags marginaliserede betydning, set i relation til kontekst og tid. De studerende konstruerer en massekategori svarende til kategorierne lønarbejder og befolkning. Det skaber indtrykket af en demokratisering af universitetet og en fremtidig demokratisering og afelitisering af forskningen via italesættelsen af en voksende adgang af ikke-elitekategorier til akademiske uddannelser. Kategorien studerende er italesættelse af hierarkisk underordnede kategorier forskning, forsker er italesættelse af hierarkisk overordnede kategorier forskning eller forsker. Det vil sige, at værdihierarkier både inden for forskning og mellem forskning og ikke-forskning italesættes som kategorier klasse. Mere generelt formuleret, så tyder både mit arbejde med ledelse og med forskning på, at en italesættelse som kategorien 'masse' er udtryk for de respektive kategoriers fald inden for et værdihierarki.

Men også disse værdihierarkier får konkurrence. Evner som kriteriet, der skelner mellem de mange i både befolkning og i universitetsuddannelser og de få i forskningen, udfordres af målbare eksamensbeviser. Det viser en præsentation af doktorgraden som et langvarigt "*onemansshow*" (Vil skabe realitet..., 1972), der skal afløses af en kort "*egentlig uddannelse*" eller "*en mere regelret forskeruddannelse*" (Vil skabe realitet..., 1972). Disputatsen i betydningen elitær og de få med evnerne stilles over for forskeruddannelsen i betydningen folkelig og de mange med målrettede præstationer. I centrum står nytte for "*samfundet og dets erhverv*" (Den pæne forskning, 1972) via kvalificerede bidrag til løsning af dets aktuelle problemer. Det afgrænses mod disputatsernes resultater og deres forældelse (Vil skabe realitet..., 1972). Men disse præsentationer gælder det teknisk-

videnskabelige område og skal ses i sammenhæng med afgrænsningen af målforskning mod videnskab, der er italesættelser af to forskellige videnskabssyn, og med teknisk-videnskab som italesættelse af målforskningen.

Den samme betydning af målrettethed og løsning af akutte problemer fremgår allerede i 1970 af en præsentation af et "*forslag om, at der slås bro mellem industri og forskning ved at statens bevillinger til forskning projektorienteres*", eller ved en præsentation af et fokusskifte i statens finansieringspolitik fra den teoretiske til den anvendte forskning (Glavind 1970). Desuden skabes her en parallel til dikotomiseringen mellem forskningens snævre samfundsrelevans og beskæftigelse med det nære, og videnskabens brede samfundsrelevans og beskæftigelse med det fjerne eller generelle, abstrakte. Det drejer sig imidlertid ikke om en konkurrence mellem en ikke rationel (evner) eller en rationel målbar (uddannelse) kvalifikation. Med udgangspunkt i de tekniske videnskabers førsteplads inden for den videnskabelige forsknings værdihierarkier mener jeg, at der snarere er tale om en konkurrence mellem to forskellige rationaliteter: en rationalitet af evner, der paralleliserer elite, videnskab og det traditionelle eller gammeldags, og en rationalitet af målbare kvalifikationer (eksempelvis af eksamensbeviser), der paralleliserer målforskningen, det folkelige og det aktuelle.

Som det kan ses, viser der sig en række parallelle oppositionspar: elite - masse, egenskaber - uddannelse, der er paralleliseringer af et hierarkisk oppositionspar forskning og befolkning. Konkurrencen viser sig ved, at disse dikotomier kan siges både at parallelisere et oppositionspar målforskning - videnskab, men også et omvendt hierarkisk modsætningspar videnskab - målforskning. Det er imidlertid ikke de nye hierarkier inden for kategorierne forskning, men den samfundskritiske forskning og dens forandrende mål, der italesættes som "*alternativ forskning*" (Vil skabe realitet..., 1972). Også her er der, ligesom i kategorierne for folket, profit eller forskeren, en dobbelthed, hvor målgruppen for forskningen og dem, der definerer dens arbejdsopgaver, er identiske. Kategorien alternativ eller samfundskritisk forskning vil få en særlig betydning fra 1975 i præsentationer af kvinde- og kønsforskningen.

En egentlig forskeruddannelse paralleliserer målforskningen og legitimerer hierarkierne via uddannelser. Uddannelse er en massekategori i modsætning til evner, der er en elitekategori. I relation til teknisk-videnskab kan her spores en formindsket betydning af en akademisk elite inden for området og en opprioritering af specialister. Forskningsområdet teknisk videnskab får en betydning af at åbne positioner af hierarkisk høj værdi for en masse. Denne betydning af demokratisering, der ligger i italesættelsen af en uddannelse for teknisk-videnskabelige forskere, danner et oppositionspar til videnskabsmanden i elfenbenstårnet, hvis hierarkiske og eksklusive position legitimeres via uforanderlige og forudbestemte evner, og ikke evner opnået gennem uddannelse. Men også denne position er under udfordring. Elfenbenstårnet italesættes som forskernes forsømmelse af at skabe interesse og offentlighed omkring deres forskning (Samfundsinteresse..., 1972). Samtidig præsenteres et forslag om en "*universitets-presetjeneste*", der formidler forskningsindsatsen på tværs af universiteternes fagområder ud til offentligheden (Sørensen 1972c).

Kravet om samfundsrelevant forskning for folket italesættes fra 1972 som offentlighedens krav om information om forskning; en deficit i relevans for folket og befolkningens indflydelse transformeres i en deficit i befolkningens informationer. Universitetsforskningen konstrueres som en deficit i folkeoplysning og kommunikation, ikke-forskningen, især befolkningen konstrueres som både uvidende og uoplyst. Ikke-forskeres kritik af forskningen får her en betydning af at være ikke legitim. Information, herunder forskningsformidling, ser ud til at være en moderne italesættelse af bred oplysning ikke kun om viden, men også om universitetets arbejde.

I lighed med tidligere præsentationer af de tekniske videnskabers offentlighedsarbejde over for erhvervslivet (Schrøder 1970; To ministerier..., 1970) skabes også her en betydning af demokratisering og afelitisering i italesættelserne af teknisk videnskab. Her refererer jeg til præsentationer af DTHs ansættelse af en informationsmedarbejder Lone Dybkjær, der skal formidle kontakt mellem højskolen og omverdenen (Schrøder 1970), mere specifikt, skal informere om DTHs forskning og faciliteter af interesse for erhvervslivet. DTHs 'offentlighedsarbejde' italesættes som en "servicefunktion" over for erhvervslivet (To ministerier..., 1970). Universiteternes brede informationsarbejde (f.eks. Erik Sigsgaard: Forskerne bør..., 1973) kan således tolkes som en servicefunktion for befolkningen. Denne betydning står over for italesættelsen af kritik af erhvervslivets indflydelse på forskningen (eksempelvis Fri forskning, 1972), italesat eksempelvis i præsentationen af Kjeld Philip - sagen (Udnævnelse..., 1972; Philip og forskningen, 1972) Disse italesættelser konstruerer forskningen som styret af erhvervslivets interesser og dermed modsat både videnskab og non-profit forskning for folket og i folkets interesse.

I disse præsentationer kan man allerede spore, at målforskningen, især den teknisk-videnskabelige, etableres som mere rationel og demokratisk end videnskab, eksempelvis i præsentationer af DTHs åbning for kontraktforskning, der også konstruerer en demokratisering af teknisk videnskab, eksempelvis i kontraktforskningens præsentation af forskeres ligestilling med andre arbejdstagere i økonomisk henseende (Udvalg: Lærere må ikke..., 1973). Ligestilling konstruerer her en overvindelse af en hierarkisk distance, der italesættes som kategorier klasse. Det peger på, at selektionen til forskeruddannelsen samt selektionen inden for de forskeruddannede ikke i fremtiden italesættes som evner, men som målbare kvalifikationer, og uddannelseskvalifikationer derfor kan fremstå som målbare, entydige, objektive, interessefri, rationelle og opnåelige for alle gennem arbejde og præstation - demokratiske. Men som parallellerne viser, er det to forskellige italesættelser af det samme, nemlig legitimeringen af et værdihierarki af forskningens fremragende position over for befolkningen eller massen ved en skelnen inden for uddannelsespræstationerne.

En betydning af succesfuld demokratisering skabes også i italesættelser, hvor præsentationer af forsøg på at nedlægge en række fonde og centralisere forskningsstyringen forbliver inden for et hierarkisk oppositionspar forskning kontra befolkning. Nedlæggelsen italesættes som en større overskuelighed og tilgænge-

lighed for ikke-forskere (Vil skabe realitet..., 1972), der også konstruerer ikke-forskeres deficit i viden og evner. Både det og den tekniske videnskabs åbning for 'omverdenen' gennem informationsarbejde konstruerer en demokratisering, men en demokratisering fra oven, der ikke skyldes protester nedefra, men som må tolkes som konsekvenser af relevans- og nyttekriterierne og de krav, disse kriterier medfører for forskningen, hvis den vil beholde sin hierarkiske position. Kategorien forskning for samfundet, der dækker over samfundet som både styrings- og målgruppe, kan således hovedsagelig siges at være rensset for 'folket' og omfatter udelukkende de tre elitekategorier erhverv, politik og forskning.

Det er vigtigt at slå fast, at der i 1972 fortsat både evner og uddannelse italesættes som forudsætninger for både forskningen og (humanistisk) videnskab samt som legitimeringen af dens position (f.eks. Sløk 1972). Det er desuden vigtigt at holde fast i, at der i 1972 og frem til i hvert fald 1975 fortsat findes italesættelser af hierarkier både som kategorier klasse og som køn. Italesættelsen som klassekategorier er imidlertid endnu hegemonisk. Hvilken betydning, der ligger i iagttagelsen af denne parallel, vil jeg vende tilbage til under '3. struktur: køn'.

*** Demokratisk forskningsstyring kontra autonom forskningsstyring**

Viden og evner legitimerer et mindretals kontrol med eller indflydelse på forskningen over for interesser, der præsenterer et demokratisk flertal, og konstruerer illegitimiteten af en demokratisering af forskningsstyringen, i hvert fald hvad angår videnskab. Kravet om demokratisering af forskningsstyring præsenterer derfor et flertals forsøg på at få kontrol og går på tværs af en diskursiv viden om lederen (visioner, bred relevans, overblik) som modsat masse (snævrere relevans, her og nu -problemer, kortsigtet).

"Jeg kan udmærket se, at jeg taler for en tabt sag. Forskningen skal styres, af nivellerende kollektive forsamlinger, efter små overskuelige og indlysende praktiske mål. Pengene skal investeres så de giver et udbytte, der også er begribeligt for personalet. Tiden er træt af det særprægede, den enkelte forskers liebhaveri, enerens helt private visioner. Det er partikularisme og forkælelse... Held den, der blev forsker i en tid, hvor det var tilladeligt at gå sine egne veje. Uden at skulle spørge personalet (Sløk 1972)".

Samtidig skabes et modsætningspar mellem målforskning med en praktisk umiddelbar nytteværdi, styret af en bred masse, og videnskab som autonom, der kun kan styre sig selv. I denne afgrænsning skabes et modsætningspar, hvor videnskab med overordnede mål skabes som eliteposition over for samfundsnyttig målforskning. Forskeren italesættes som "den enkelte" og derfor som individ, der afgrænses mod en kategori masse, der konstrueres som gruppe og ikke som individer. Italesættelsen som individ i afgrænsning mod kategorien masse ser ud til at være den nyere italesættelse af det gamle modsætningspar leder kontra masse. Forskerindividets liv og arbejde konstrueres som uløselig enhed og leder tankerne hen mod den gamle kaldstanke, der også skinner igennem i italesættelser af forskeren som talenteret og som konstant arbejdende. Her findes både en biologisk og en social italesættelse, her af kaldet.

Parallellen mellem målforskning, den brede befolknings snævre interesser og erhvervslivets pekuniære interesser (forskning for profit) på den ene side, og videnskab med overordnede principielle opgaver defineret af en gennem evner og uddannelse legitimeret elite på den anden side, peger på endnu et interessant aspekt i italesættelsen af den forskningspolitiske debat. Der dannes en opfattelse af videnskab som interessefri eller fri forskning, der ikke styres af hverken forskerens, fagområdets eller samfundets økonomiske eller andre interesser og behov. Fri forskning er parallel til italesættelsen af "*frit forskningsvalg*" (Lange 1972), der opstår foran baggrunden af dette hierarki. Interesse- eller værdifri videnskab er en italesættelse af værdihierarkier parallel til videnskabens objektivitetskrav inden for den videnskabelige forskning (f.eks. Groth 1970). Forskerens og videnskabens uafhængighed af det samfund, de lever i, er en italesættelse af en hierarkisk distance mellem kategorier elite og masse. Ligesom forskerens arbejdsomhed, skabes også uafhængigheden via undladelser i præsentationerne, såsom præsentationer af forskerens politiske interesser, fritid, familieliv, spisetider, nattesøvn etc. Undladelser er en forudsætning for skabelsen af interesse- og værdifriheden samt for objektivitetskravet.

2. struktur: forskeren

Det er videnskabelig forskning, der især præsenteres i 1970ernes offentliggjorte forskningspolitiske debat, ikke forskeren. Kriterier for selektion af forskere italesættes ikke; ligeledes er forskersamfundets sammensætning ikke et emne endnu, i hvert fald ikke før 1975. Præsentationer af forskeren viser, at det er en italesættelse af de samme værdihierarkier, der kunne vises i analysen af de strukturer, kategorien forskning indgår i. Det tyder på, at klasse er den kategori, der er grundlæggende for de tidlige 1970eres forståelse og dermed præsentation af kausaliteter i samfundsforhold. Som sagt er køn fortsat marginal i denne sammenhæng.

Også i dette afsnit vil skemaer give et overblik over de hegemoniske polariseringer inden for kategorien forsker samt dens afgrænsning mod ikke-forskeren. Det viser sig, at der er paralleller mellem polariseringerne af kategorierne forskning og forskeren. Det betyder, at værdihierarkier skabes i italesættelser som kategorier klasse og kategorier forsker. Eller omvendt, at de samme værdihierarkier og legitimationer danner grundlag for præsentationer af både forskningen og forskeren. Det betyder videre, at den parallelisering, der ligger i italesættelserne af værdihierarkier, skaber et link mellem dem. I dette link opstår betydningen af selektion, naturaliseringens betydning af både tidløs permanens og oprindelse. Denne legitimation vender jeg tilbage til i afsnittet om den '3. struktur: køn'.

Der findes ganske få eksempler på præsentationer af kvalitetskategorier (f.eks. Lange 1972), hvor forskerens kvalitet sættes lig med forskerens produktivitet, målt i antallet af trykte afhandlinger. Produktivitet og synlige og målbare resultater kan tolkes som en italesættelse af tidens relevans- og nyttekriterier, der kommer til udtryk i kravet om forskningsformidling og dermed synliggørelse af resultater, men også i kravet om resultaternes (økonomiske) målbarhed. Denne italesættelse af kvantitativ produktivitet og vækst peger på en økonomisk diskurs som medskaber af den kulturelle viden om relevanskriterier som værende lig med kvalitetskriterier i den videnskabelige forskning. En kvantitativ evaluering af en forsker kan i denne forbindelse ses som at gøre en forskers kvalitet til noget rationelt, dvs. noget entydigt og målbart. Som tidligere nævnt, findes der desuden konstruktioner af den gode forsker som én, der bruger al sin tid på forskning.

- Inden for forskeren

En sammenligning på tværs af kilder, der præsenterer forskeren, fører til følgende iagttagelse: præsentationer af forskere er stort set identiske med præsentationer af de højeste akademiske grader og forskerstillinger, herunder lederstillinger ved institutionerne. De udsagn, der bliver trukket frem om forskere, er de høje akademiske grader (doktorgrad) og høje forskningsstillinger (leder af et forskningslaboratorium, dekan, rektor, prorektor, lektor). Her er det interessant at se, at teknisk videnskab præsenterer både civilingeniører, doktorgrader, lektorer og professorer. Grader og positioner skaber et hierarki inden for forskeren. De

forskere, der trækkes frem, har ofte doktorgrader. Heri ligger endnu en legitimering af en eliteposition i samfundet samt inden for forskningen. Præsentationen af doktorgrader kan tolkes som italesættelse af en rationel testbar kvalifikation. Den intertekstuelle sammenligning viser her en parallel mellem en 'akademikeroverklassen' (Sløk 1972) særlige evner, forskerens ganske særlige og sjældne egenskaber og en eksamen af særlig karakter og sjælden forekomst.

Der tegner sig imidlertid et mønster, hvor den humanistiske videnskabsmand italesættes som høje akademiske grader, men ikke som andre høje stillinger inden for universiteterne eller andre forskningsinstitutioner end et professorat. I dette mønster tegner sig en konstruktion af samfundsrelevans, eksempelvis i præsentationen af en naturvidenskabsmand med doktorgrad i en direktørstilling i det private erhvervsliv (Forskningsens værdi forringes, 1972). En sammenligning på tværs af kilder viser så konstruktionen af en deficit på samfundsrelevans i forbindelse med forskere fra andre fagområder end teknisk videnskab og naturvidenskab. Eksemplet viser desuden, at industri og samfundsrelevans er parallelle kategorier. Her er det interessant at se, at præsentationen af den sande forsker som et fåtal af exceptionelle mennesker er parallel med præsentationen af disputatsen som "*oneman-show*" - en italesættelse parallel til af elfenbenstårnet. Alle tre er italesættelser af den basale modsætningsstruktur masse kontra lederen i italesættelser som forsker og den sande forsker.

* Den sande forsker

Ligesom i den struktur, hvori kategorien forskning indgår, er den centrale polarisering inden for kategorien videnskabelig forsker den mellem forsker og videnskabsmand. Jeg vælger i det følgende at fokusere på italesættelser af hierarkier, hvor videnskabsmanden konstrueres som mere værdifuld end målforskeren.

Videnskabsmand

Målforsker

Den sande forsker

En classes uddannelse og evner tilsammen legitimerer ikke kun videnskabens hierarkiske position, men også dens autonomi. Parallelt præsenteres den sande forskers egenskaber, der konstruerer videnskabsmandens personlighed og forskerens essens.

"Jeg er næsten nødt til at blive lidt alvorlig. At forske er ikke at hygge sig med en hobby. Ganske vist forsker den sande forsker med lyst. Han fryder sig virkelig over det. Men forskningen stiller de største krav til ham: han skal være opfindsom, energisk, tålmodig, han skal kunne arbejde længe og utrætteligt, han skal være i stand til at undfange bare lidt originale ideer, og han skal kunne bære, at det hele måske alligevel mislykkes" (Sløk 1972).

Denne præsentation er parallel til den oven for nævnte præsentation af en akademikeroverklassen evner. Parallellen peger på, at både kategorierne klasse og individ er italesættelser af de samme værdihierarkier, der udformes inden for rammen af de tidligere nævnte ledelsesdiskurser. Videnskabsmandens person-

lighed præsenterer egenskaber, man ikke kan uddanne sig til. Disse egenskaber differentierer inden for den videnskabelige forsker mellem forskeren og den sande forsker, samt mellem den videnskabelige forsker og ikke-forskeren. Også det støtter min antagelse, at 'forskerpersonligheden' senere vil få en legitimerende betydning for en hierarkisk differentiering inden for uddannelserne og en selektion i akademiske eksperter og forskere. Det må mit videre arbejde kunne vise.

Den videnskabelige forsker afgrænses mod ikke-forskeren.

Forsker	Befolkning
Videnskabsmand	
Målforskeren	

Forskerpersonligheden afgrænses mod et flertal i befolkningen, og jeg mener, det er vigtigt at bemærke, at denne afgrænsning foretages uafhængig af uddannelse.

"Helt modsat Jenny Andersen har jeg derfor gjort den erfaring, at kun et meget ringe antal mennesker i virkeligheden formår at forske. De allerfleste mangler den ene eller den anden nødvendige egenskab; de bliver trætte, de mangler ideer, de har ikke energi eller impulser, de kommer enten aldrig i gang, eller de opgiver ekspeditionen ved første vejsving" (Sløk 1972).

Disse egenskaber - udholdenhed, kreativitet, megen energi, handlekraft, risikovillighed og evnen til at overvinde forhindringer - kan fremstå som en eksklusiv klynge af forskeregenskaber, fordi disse egenskaber ligesom forskersamfundets evner bliver trukket frem, bliver eksklusivt præsenteret som en forskers egenskaber, og som de eneste egenskaber, forskeren ejer. Andre egenskaber bliver usynlige, ligesom andre menneskers besiddelse af disse egenskaber/evner bliver usynlige og utænkelige. Samtidig konstrueres en reduktionistisk kategori forsker; egenskaber som f.eks. kærlig, fantasifuld eller praktisk udgrænses og konstrueres som ikke-forskeregenskaber, der får en betydning som mindre værdifulde eller ikke ønskelige egenskaber, både i forskningen og i samfundet generelt. Reduktionismen fremgår også af præsentationer af et krav til forskerne om, at de skal *"komme ned fra deres elfenbenstårne og te sig som almindelige mennesker, der også har en mening"* (Erik Sigsgaard: Forskerne bør..., 1973). Præsentationer som disse er italesættelser af de samme værdihierarkier, der også konstruerer en forskers essens. Men de konstruerer også hierarkiets illegitimitet.

Hierarkiet mellem forskeregenskaber og en deficit på samme viser sig i den intertekstuelle sammenligning at danne paralleller til hierarkiet mellem uddannede og ikke uddannede, mellem evner og en mangel på evner, mellem videnskab og målforskning, mellem teoretisk forskning og praktisk forskning. Hvis man sammenholder det med, at der er en parallel mellem lederegenskaber og videnskabsmanden eller den sande forsker, så betyder det, at både forskningens førerstatus i samfundet og videnskabens selvkontrol og dermed overordnede betydning i forhold til målforskning legitimeres via essensens uforanderlige og givne eksklusivitet, der samtidig skaber indtryk af et tidløst, permanent (naturligt)

hierarki, idet hierarkiet italesættes både som kategori klasse og kategori individ, som både evner og egenskaber. Dette peger på, at både kategorierne elite og individ er parallelle kategorier, der konstruerer en modsætning til kategorier masse.

Eksperten

Differentieringen mellem den sande forsker og forskeren finder sin parallel i en differentiering mellem videnskabsmanden og den målforskende ekspert.

Videnskabsmanden	Eksperten Målforsker
-------------------------	--------------------------------

I en præsentation af industrirelevant forskning skelnes mellem videnskabsmanden og "eksperten", hvis præsentation konstruerer en parallel til målforskeren.

"Hvis-man-ikke-kan-påvise-forskningens-gøre-nytte-er-den-unyttig-indstillingen har været til megen skade. Ikke blot for videnskab, i virkeligheden også for industrien, fordi den har uddybet kløften mellem forskerne, der lukkede sig inde i laboratorierne og skuede mod fjerne horisonter, og de virkelighedsnære teknikere, der løste problemerne ved hjælp af deres tekniske erfaring og praktiske instinkt" (Glavind 1970).

Oppositionsparret forsker og ekspert er parallel til modsætningsparrene videnskabsmand og målforsker, eller den sande forsker og forskeren hos Sløk (1972). Kategorierne videnskabsmand eller den sande forsker er italesættelser af de samme værdier, der i ledelsesdebatterne italesættes som toplederen. Citatet er desuden et eksempel på, at hierarkiet mellem målforskning og videnskab ikke kun italesættes som et hierarki mellem fagområder, men også som et hierarki mellem forskere inden for det fagområde, der i de tidlige 1970'ere sættes lig med det, der i tiden gælder som det mest betydningsfulde - teknisk videnskab. Og det er interessant at se, at inden for teknisk videnskab præsenteres både videnskabsmand og målforsker, ligesom lave og høje akademiske grader. Det peger på, at teknisk videnskab ikke kun er synonym med en forskningsforståelse, der etableres som både ny og tidssvarende, men også forener to forskellige videnskabssyn.

Videnskabsmandens værdi etableres på samme måde som elitens, begge præsenteres som visionære og forudseende. Målforskeren derimod tager sig af at udarbejde løsninger af akutte her - og nu problemer. Eksperten konstrueres som en deficit i toplederegenskaberne, videnskabsmanden konstrueres parallelt til toplederen. Videnskabens blik mod fjerne horisonter, det principielle, det visionære, er karakteristika, der legitimerer toplederens fremtrædende status over for ledere. Videnskabsmanden konstrueres som en legitim udøver af kontrol med forskningen og med samfundet. Denne tolkning er mulig set i sammenhæng med, at teknisk videnskab i perioden har en betydning som både forudsætning for civilisationens udvikling og for samfundets vækst.

En parallel findes i en præsentation af forskningsstyring med langsigtet positiv effekt som "*profetisk forudseenhed*" (Lange 1972). Her konstruerer en deficit i visioner forskningsstyringens illegitimitet, samtidig med, at en legitim forskningsstyring konstrueres via en topledereregnskab. Et modeksempel er præsentationen af forskningsmedfinansiering fra margarineindustrien (Schmidt 1972; Universitetet siger nej..., 1973), der konstrueres som styring ud fra snævre (profit) interesser og således etableres som ikke legitim forskningsstyring. Snæverhed er modsat topledereregnskaber overblik og det principielle.

Der konstrueres en hierarkisk bipolar splittelse mellem en kombination af evner/egenskaber og uddannelse på den ene side, og mellem uddannelse alene på den anden side. På baggrund af min tidligere forskning og på baggrund af den foregående analyse forventer jeg, at der her tegner sig en udvikling, hvor italesættelsen af hierarkisk overordnede værdipositioner transformeres, nemlig fra en italesættelse som evner eller egenskaber alene til en italesættelse af det samme i kombination med uddannelse. Det peger på, at legitimationen for hierarkier transformeres, mens hierarkierne selv bevares. Det kan på nuværende tidspunkt sandsynliggøres ved, at det er videnskab i betydningen det traditionelle eller oprindelige, der især legitimeres ad denne vej, mens forskningen, især målforskningen, legitimeres via både uddannelse og erfaring. Og konkurrencen mellem videnskab og målforskning tyder på, at evner og uddannelse kan tolkes som to forskellige italesættelser, der både skaber den samme betydning: nemlig legitimationen af den hierarkisk højeste position i det værdihierarki, der italesættes som både videnskab og forskning.

Parallellen i konstruktionen af både forskning som elite og videnskabsmanden som eliteforsker betyder, at der også her ligger en betydning af forskeren som et lille udvalgt fåtal af personer med de rigtige uddannelser og egenskaber. Men det betyder, at man ikke kan uddanne sig til at blive forsker, samtidig med, at uddannelse er en nødvendighed. Eksempelvis skelnes mellem en "*selvlært fortidsforsker*" og hans "*fantaster*" og "*seriøse videnskabsmænd*" (Borggaard 1975). Det vil sige, at både relevanskriteriet og en forskerpersonlighed legitimerer afvisningen af demokratisk medbestemmelse i forskningsstyringen. Samtidig legitimerer forskerpersonligheden en selektion inden for uddannelser mellem sande forskere og eksperter. Det fører til den antagelse, at universitetsuddannede eksperter i perioden efter 1973 præsenterer en succesfuld demokratisering af universitetsuddannelser. Forskerpersonligheden etableres i forskellige italesættelser som en rekrutteringsbarriere, ligesom en elites legitimation via både evner og uddannelser i forskellige italesættelser etableres som en demokratiseringsbarriere.

Joan Scott (1988:43) peger på, at repræsentationer via undladelser *skaber "the appearance of timeless permanency of binary gender representation"*. Analysen her peger imidlertid på, at også præsentationer af den videnskabelige forsker, ligesom af erhvervslederen, fremkalder et indtryk af en tidløs permanens i hierarkiske differencer mellem forskere og befolkningen, mellem videnskabsmanden og forskeren. Ligesom i italesættelser af køn, udtrykker disse italesættelser hierarki som essens (her: forskerpersonlighed). Essens forstås her i betydningen oprindelse, entydighed og uforanderlighed. Parallellen til ledelsesdiskurser fra samme

periode tyder på, at konstruktionen af forskerens essens via evner og egenskaber kan forstås som uforanderlige personlighedstræk, som resultat af fødsel eller tidlig eller senere socialisering. Det er en parallel til vores kulturelle forståelse af køn, der viser både foranderlige (sociale) og uforanderlige (medfødte, tidligt socialiserede) træk. Men denne forståelse går ikke forud for præsentationerne, men skabes i præsentationer af den forskningspolitiske debat, og de har en legitimerende betydning - nemlig bevarelsen af hierarkier.

Det viser, at der findes kontekstrelaterede, forskellige måder at italesætte, legitimere og bevare værdihierarkier på. I modsætning til de opfattelser, der almindeligvis forbindes med Bordieu¹⁶, viser resultaterne desuden, at det i præsentationer af den danske forskningspolitiske debat i de tidlige 1970'ere ikke er de marginaliserede kategorier (arbejder, sorte, kvinder), der i italesættelsen forbindes med natur, men at det er de kategorier, der etableres som de mest relevante, værdifulde og hierarkisk overordnede kategorier. Her er der imidlertid forskel mellem italesættelsen af en (naturlig) essentiel forskel, som den dokumenteres ovenfor i kildeudplukkene fra Sløk (1972), og konstruktionen af en oprindelighed, der har en legitimerende betydning. Denne forskel vil jeg vende tilbage til i mit senere arbejde.

Også her tyder alt på en parallel til ledelsesdebatten, hvor der er et skift fra en 'concrete-ceiling' i 1960'erne, nemlig oprindelighed italesat som fødte klassetilhørsforhold, til en 'glass-ceiling' i 1980'erne, hvor oprindelighed bliver italesat som kønstilhørsforhold og kønsdifference. Som vi har set, findes der i den forskningspolitiske debat i de tidlige 1970'ere en parallelkategori 'elfenbenstårn'. Ved en tilfældighed fandt jeg i juni 1999 den anden parallelkategori "*glastårn*" præsenteret i forbindelse med omtalen af en doktordisputats (Abrahamowitz 1999). Begge italesættelser har tilfælles, at oprindeligheden af den kategori, der i den respektive kontekst konstrueres som den marginaliserede kategori, præsenteres. Oprindeligheden af de kategorier, der etableres som de mest værdifulde, konstrueres derimod. Og her ligger også grunden til, at kildeudplukkene (Sløk 1972) virker så provokerende; i en tid i uddannelsesdemokratiseringens tegn vender han nemlig denne uskrevne regel på hovedet og præsenterer uforanderlige forskeregenskaber, der går forud for uddannelserne. Både glasloft og glastårn peger på, at uddannelserne åbner vej mod loftet i forskningen, men de giver ikke adgang til forskerstillinger.

De basale modsætningskategorier masse kontra begavelse i forbindelse med uddannelse og forskning er italesat i en præsentation af naturvidenskabernes rekrutteringsproblem: "*Rekrutteringen af højt begavede studerende og forskere svigter*" (Svendsen 1972). Der konstrueres en hierarkisk difference mellem rekruttering af studerende og forskere og mellem højt begavede studerende og forskere; de naturvidenskabelige studerende og forskere konstrueres som eksperter. Det er parallelt med en konstruktion af naturvidenskaberne biologi og fysik som marginaliserede i forhold til målforskning/teknologi. Også her kan jeg spore en sammenhæng mellem en enestående studerende eller forskerpersonlighed og en hierarkisk position inden for forskningen. Kontrasten mellem en deficit af talent og masse af kandidater er parallel til en kontrast mellem elite og befolkning og er

sigende omkring den opfattelse af demokratiseringen af bl.a. uddannelserne, der ligger i det.

Præsentationer af studentertilgangens omfang i humaniora (f.eks. Lange 1972) er parallel med præsentationen af en deficit af talentmasse (f.eks. Svendsen 1972) i naturvidenskaberne. Det peger på, at præsentationer af humaniora og naturvidenskaberne er italesættelser af en kategori masse, og at der i præsentationer af naturvidenskaberne konstrueres en hierarkisk difference mellem masse og talent - dvs. forskere. Først den videre analyse frem i tiden vil kunne vise, om et hierarki mellem humaniora i betydningen masse, naturvidenskaberne i betydningen eksperter, og teknisk videnskab i betydningen forskere eller videnskabsmand, der ser ud til at krystallisere sig i sammenligningen på tværs af kilder, vil holde stik.

3. struktur: køn

I min analyse af den tredje struktur: køn og de relationer, hvori kategorien indgår i den forskningspolitiske debat, følger jeg den hegemoniske struktur i debattens præsentation. Afsnittet er delt ind i forskning og køn samt forskeren og køn. En analyse af de relationer, der produceres mellem kategorierne forskning, forsker og køn, og af forandringer i relationerne, kræver også her en analyse af de strukturer, der findes i materialet. En sådan analyse er nødvendig, hvis man ikke tager udgangspunkt i, at køn i academia er relationer mellem kvinde og mand som kvinde og mand, og hvis man ikke vil reproducere denne forforståelse ved at analysere materialet ud fra en deterministisk læsning, nemlig at de relationer, der forekommer i materialet, er udtryk for det, kvinde og mand er, eller forskning og forskeren er. Jeg analyserer materialet ikke som udtryk for en forskel mellem to køn, men som diskursive formationer, der producerer en viden om relationernes betydning. Også her er historiseringen ved hjælp af analysen af transformationer og parallelkategorier afgørende for at kunne gå bag om den førnævnte forforståelse.

- Forskning

Det værdihierarki, der mellem 1970 og 1972 etableres mellem og inden for forskningsområderne, analogiserer det hierarki, der dannes i præsentationer af køn. Intet teknisk, naturvidenskabeligt, humanistisk eller medicinsk fag eller forsker sættes lig med eller paralleliseres op til 1972 et køn kvinde. Det mener jeg, kan føres tilbage til, at hierarkiernes italesættelse som kategorien klasse fortsat er hegemonisk.

Derimod er den eneste forsker, der i perioden sættes lig med et køn kvinde, en antropolog og mag.art. Dvs., at for det første præsenteres en kategori kvinde udelukkende i forbindelse med et samfundsfag. For det andet dannes et værdihierarki inden for samfundsfag, idet det ikke er en høj stilling og en høj akademisk grad, der præsenteres i italesættelsen af forskeren. Præsentationen af antropologens forskning "*med kønsroller og kvindeproblematik*" som speciale: feltarbejde i Rødstrømpebevægelsen, moderniseringsprocessens indflydelse på "*kvindens*" ændrede status og sammenhængen mellem vestens syn på kønsroller og udviklingen for "*kvinderne i u-landene*" (Lysheim 1972), konstruerer både målforskning og samfundskritisk målforskning. Dvs., den eneste præsentation af en kategori kvinde i forbindelse med både forsker og forskning er en italesættelse af de kategorier, der i perioden i den forskningspolitiske debat etableres som de mindst betydningsfulde.

Annette Leleus forskning er desuden den eneste præsentation af forskning i kvinder og køn i perioden 1970 - 1975. Ved at konstruere kvindeforskning som samfundskritisk forskning, og ved at sætte både forskningssubjektet og forskningsobjektet lig med kvinde, etableres et lighedstegn mellem kategorierne forskning og forskeren, der i perioden fremstår som værende af marginal betydning, og kvinde- og kønsforskning; mellem forskningsgenstande, der i perioden

ligeledes fremstår som værende af marginal betydning så som 'folket', kvinde, køn og u-lande.

- Forskeren

Forskerens køn, forskersamfundets kønssammensætning eller kvindeforskningens betydning tematiseres og problematiseres ikke (endnu). Det er ikke genstand for den offentliggjorte forskningspolitiske debat. Men køn er til stede. Næsten alle navngivne aktører, dvs. dem, der bidrager med artikler i den forskningspolitiske debat, præsenterer en kategori mand. Således er de fleste forskere navngivne, har høje akademiske grader og stillinger og sættes lig med mand. Samtidig refereres til forskeren udelukkende som "han". Siden køn ikke er en relevant information at få i forhold til en forskningspolitisk debat om forskning eller forskeren, og siden køn ikke tematiseres, men præsenteres, så er spørgsmålet, hvilken betydning køn skaber og formidler her, eller hvad køn italesætter. Det kan jeg sige noget om ved at se på, hvad kategorier køn italesætter, om køn konstrueres, og ved at relatere informationerne til hinanden.

For at kunne sætte disse informationer i proportion, er det nødvendigt at sige, at der i 1970'erne som årti findes i alt 10 tilfælde, hvor en forsker sættes lig med kvinde (person). Der findes ni tilfælde, hvor kvinde og akademisk ekspert sættes lige. Men der findes i 1970'erne et stigende antal artikler om kvinder som forskningsobjekter, fortrinsvis for medicinsk eller biologisk forskning. Derimod sættes der et lighedstegn mellem forskeren/forskningen og et køn mand hele 78 gange alene mellem 1970 - 1972 (omtale personer). Jeg afstod fra at tælle disse præsentationer for hele årtiet, fordi jeg mener, at denne information er nok til at kunne dokumentere et mønster. Hertil kommer italesættelserne af forskeren som 'han' eller 'ham'. Jeg mener, at dette mønster kan føres tilbage til, at man i perioden fokuserer på forskning, ikke på forskeren. Man sætter endnu ikke spørgsmålstegn ved forskersamfundets rekruttering og sammensætning, eller dens uændrede sammensætning på trods af det hyppigt omtalte voksende studenterantal.

Italesættelsen af et voksende studenterantal skaber indrykket af en øget demokratisering eller åbning af de videnskabelige uddannelser for en bred befolkning. Uddannelser for de mange, forskning for de få er den hegemoniske betydning, der konstrueres i denne sammenhæng. Høje akademiske grader og høje videnskabelige stillinger præsenterer forskeren. Præsentationerne konstruerer en fortrinstillig og dens legitimitet via uddannelser, der kun gennemføres af få (doktorgrader, kvalifikation til lektor etc.). Informationerne om kvalifikationer og stillinger konstruerer rationelle og målbare legitimationer for en høj placering i værdihierarkiet og en afgrænsning mod kategorier masse. Her ligger en parallel mellem legitimeringen af som værdifuld etablerede positioner via de få med de 'rigtige' evner og egenskaber, og legitimeringen med kvalifikationer, italesat som grader og positioner. Og begge italesættelser paralleliserer mand. Argumenteret ud fra et dekonstruktivistisk perspektiv om implicit komparation eller 'mutual exclusiveness' beyder det, at kategorier masser er parallel til kategorier kvinde, og at kategorier kvinde er italesættelser af kategorier masse.

Den antropolog, jeg nævnte før, præsenterer en lav akademisk grad og ingen

forskningsposition. Ud over hende findes der et eksempel på, at en kritisk forsker præsenterer "hun" (Olsen, Henning 1972). Ikke kun en marginaliseret kategori "*Den kritiske forsker*", men også kritiske studerende, der konstruerer en subkategori kritisk forsker, italesættes som kvinde. Det er tilfældet i to eksempler på kritisk forskning, hvor forskeren præsenterer en kategori kvinde: Foged (1973) om kvinder som reservearmé og En gruppe kvindelige studerende (1975) om 100 års jubilæet for kvinders adgang til Universitetet i København. I sidste tilfælde er det imidlertid interessant at notere, at artiklens titel "*En gruppe kvindelige studerende*" faktisk dækker over tre forfattere med kandidatgrader og to studerende. To kandidatgrader er fra humanistiske fag, en er fra samfundsfag. Det peger på, at kritisk samfundsforskning og humaniora i 1975 er sikkert etableret i en marginaliseret position i relation til andre forskningskategorier. Og det peger på, at en kategori kvinde er en italesættelse af marginaliserede værdier, herunder kvalifikationer, i forskningen.

De tilfælde, hvor kvinde i italesættelsen paralleliserer forsker tyder på, at kvindeforskning etableres i betydning kritisk humanistisk målforskning og samfundskritisk forskning. I lighed med kritisk samfundsforskning etableres kvindeforskning som ikke interessefri eller værdifri. Det fremgår af, at etnologen Annette Leleus forskningsresultater præsenteres under en overskrift, der konstruerer resultaterne som samfundskritisk forskning med forandring som mål: "*Karrieremanden er håbløst forældet - han kan ikke bruges*" (Lysheim 1972). Overskriften og præsentationen af antropologens forskningsresultater står ikke i sammenhæng med hinanden. Tydeligvis konstrueres her en parallel mellem kategori karriere, der etableres som værdifuld i den forskningspolitiske debat, samt dem, der er samfundsbevarende, og et køn mand. Præsentationen af en "*sund balance mellem kønnene*" i samfundet konstruerer en kategori nytte, der er modsat den hegemoniske nytte vækst og teknologisk udvikling. Kønsbalance kan derfor lses som en italesættelse af en naturlig balance.

Den alternative kategori nytte sigter mod samfundets overlevelse, den hegemoniske kategori mod samfundets konkurrenceevne og vækst. Samfundets vækst i konkurrence med andre samfund italesættes parallelt til karrieremanden. En afvisning af vækstsamfundet som nyttigt præsenteres parallelt til karrieremandens forældelse. Eksemplet illustrerer, at kategorier, der hegemonisk konstrueres som særlig betydningsfulde, italesættes som et køn mand. En afvisning af disse værdier præsenteres som kritik af en kategori mand; også heri skabes en naturalisering. Alternative værdier, der imidlertid er marginaliserede set i relation til de hegemoniske værdifulde konstruerede kategorier, italesættes derimod som kategori kvinde.

Det må ikke forstås sådan, at mænd er samfundsbevarende og kvinder samfundskritiske og interesseret i forandring. Det betyder, at de kategorier, der i konteksten af den forskningspolitiske debat konstrueres som de hierarkisk højeste kategorier i de etablerede værdihierarkier, italesættes og konstrueres parallelt til kategorien mand. Det er muligt, fordi den forskningspolitiske debat præsenteres med baggrund i en diskursiv viden om kønnethed (Rittenhofer 1998), der indgår et samspil med andre diskurser, som f.eks. en økonomisk diskurs. Det

betyder, at italesættelsen af kategorierne mand og kvinde i en given kontekst er en måde at italesætte og markere værdihierarkier på. Andre eksempler på en italesættelse af en hierarkisk underordnet position i et kontekstafhængigt værdihierarki som en kategori kvinde er præsentationen af videnskab som Askepot; formidling af DTHs forskning og muligheder til omverdenen, der præsenterer en kvinde og en ingeniørs opgave og dermed konstrueres som en mindre betydningsfuld opgave inden for teknisk-videnskabelig forskning; og i den parallelle præsentation af en klynge af forskeregenskaber og en kategori mand konstrueres en kategori kvinde som deficit af denne klynge af forskeregenskaber. Med andre ord, kategorien kvinde og kategorien masse er parallelle italesættelser af marginaliserede værdier, mens kategorien elite og kategorien mand er italesættelser af værdier, der er etableret som betydningsfulde. Det viser også eksemplet Jenny Andersen.

*** Forskeren : den brede befolkning**

I betragtning af, at præsentationen af en kategori kvinde er af sjælden forekomst i den forskningspolitiske debat, er det iøjnefaldende, at der i 1972 kommer en klynge af hele 17 artikler, der giver en masse omtale til en kvinde i den forskningspolitiske debat: Jenny Andersen.¹⁷ Afgræsningen forskning kontra befolkning finder her sin parallel italesat som et oppositionspar forskeren eller videnskabsmanden og en kategori ikke-forsker, præsenteret som en administrativ ansat på universitetet.¹⁸ Jenny Andersen personificerer det administrative personale på universiteterne og bliver trukket frem som en eksponent for den befolkning, der vil have indflydelse på forskningsstyringen og derigennem på samfundsforholdene. Også dette eksempel viser, at præsentationen af en kategori kvinde er en italesættelse af en marginaliseret position i det kontekstuelle værdihierarki.

Dette gælder også det følgende eksempel, hvor en kategori ikke-forsker italesættes både som en kategori kvinde, og som en kategori (pige)barn.

"Og så er det, vi foretager os, det rene riveri. Det siger Jenny Andersen, og det kan hun tale med om, for hun er ansat på universitetet. "Vi andre" - siger hun - "kunne også tænke os at slippe for alt det trivielle og besværlige og hygge os med vor kæphest". Må jeg i den sammenhæng citere min datter? Da hun som 12-årig skulle i katedralskolen, skulle hun overvåget af en lærer udfylde et skema; der stod bl. meget andet 'faderens stilling', og det kunne hun ikke klare; hun vidste ikke, hvad hendes far var. "Jamen, hvad bestiller din far?" spurgte læreren. "Far? Han bestiller da ikke noget; han snyder bare og hygger sig med sine bøger!" (Sløk 1972).

Præsentationen af forskningens, og især den humanistiske videnskabs kritik konstrueres som uvidenhed og som ikke legitim. I konteksten er uvidenhed en modpol til viden og en parallel modsætningskategori til befolkning kontra forskeren. De i konteksten af den forskningspolitiske debat marginaliserede kategorier ikke-forsker og uvidenhed italesættes som kategorier kvinde og barn, mens de kategorier, der etableres som værdifulde, italesættes som en kategori forsker, mand og far.

Hvad siger disse strukturer, dvs. parallelterne mellem modsætningspar om relationen mellem kategorierne forskning/forsker/køn?

Jeg var tidligere inde på, at der skabes et hierarki inden for forskningen og inden for forskeren parallelt med et hierarkisk modsætningspar mand : kvinde: ved at de høje grader og positioner kun sættes lig med mand ved den vidtgående usynliggørelse af en kategori kvinde i præsentationer af forskning generelt, i de som væsentligt etablerede forskningsgrupper og forskningsområder; ved at der ikke sættes lighedstegn mellem de sande forskeregenskaber og evner og en kategori kvinde; ved at der skabes en tydelig parallel mellem et hierarkisk binært modsætningspar mand : kvinde og forskning : den brede lønarbejdende befolkning, mellem elite og ikke-elite, mellem masse og forskeren.

Parallellen mellem mand og de kategorier, der inden for et modsætningspar etableres som væsentlige, skaber en betydning af, at parallellen mellem mand og forsker er udtryk for en oprindelighed eller essens, eftersom en kategori mand eksempelvis er parallel til en kategori forskeregenskaber eller akademikerevner. Indtrykket af en 'naturlig' forbindelse mellem mand og forsker understøttes af begreber som videnskabsmand, den næsten udelukkende omtale af mand og forskere i den forskningspolitiske debat, og den vidtgående marginalisering af en kategori kvinde som parallelkategori til forsker. Tolker man det som udtryk for en kønsspecifik essens, som skabes i paralleliseringen af kategorier mand og forsker, så tager man udgangspunkt i både mand og forskerpersonligheden som forudsætning for samfundet og tolker kilden som repræsentation. Men forbliver man inden for de diskurser, der skal analyseres her, og man udelukker muligheden for at analysere, hvad der italesættes som mand og forsker, hvad der fremkalder denne forståelse af essens, oprindelighed og tidløs permanens, og hvad den betyder i konteksten. Og det er vigtigt at være opmærksom på, at både kategorierne klasse og køn, dvs. forsker og mand, befolkning og kvinde, fremkalder denne forståelse.

Eftersom den sande forsker, videnskabsmanden og videnskab legitimeres via en parallel til disse uforanderlige træk, der ikke kan opnås via uddannelse, så naturaliseres denne fremtrædende position, og legitimeringen ligger i denne naturalisering, der understreges af at sætte lighedstegn med samt parallelisere mand eller forsker.

Da mand er parallel med disse kategorier, der etableres som de mest værdifulde, så skabes kategoriens indhold i de parallelle italesættelser af mand, forsker og topleder- og lederegenskaber.

Både forskerens og kønnets essens skabes her i præsentation og italesættelsernes konstruktion, i ligestilling af kategorier og i paralleldannelser. Begge kategorier er italesættelser af værdihierarkier, og det betyder, at begge kategorier tilkommer en legitimerende betydning, som jeg allerede har været inde på. Det betyder også, at både kategorierne forsker og køn har en dobbeltbetydning: en kategorisering af kulturelle værdihierarkier og en essentialisering af disse hierarkier. Kvinde paralleliserer de kategorier forsker og forskning, som i konteksten af den

forskningspolitiske debat etableres som værende af marginal betydning - eksper-ten, den kritiske samfundsforsker, kvindeforsker.

Disse paralleller, der går igen i italesættelsen af kategorien kvinde, er betydningsskabende. Især i betragtning af, at præsentationer af et køn kvinde i den forskningspolitiske debat er støt stigende igennem årtiet, skabes der et indtryk af en feminisering af de omtalte forsknings- og forskerkategorier, der allerede har en marginaliseret betydning. Eftersom studenter ligesom kvinde er italesættelser af kategorier masse, så er det min antagelse, at der i debatten efter 1975 vil komme et skift i præsentationer af succesfuld demokratisering fra et voksende antal studerende til et voksende antal kvinder. Det betyder, at jeg forventer en skift fra italesættelser som kategorier klasse til kategorier køn, fra præsentationer af en ligestilling af klasse til en ligestilling af køn. En svindende italesættelse som kategorier klasse ville i så fald kunne give indtryk af en succesfuld demokratisering af universiteterne og føre til præsentationer af et lighedssamfund. Om dette er tilfældet, og hvad det i givet fald betyder, må min videre analyse kunne vise.

En tiltagende præsentation af kvinde i relation til forsker og forskningen i 1980'erne tyder på, at køn i tiltagende grad italesættes i stedet for eliter, kønsforskelle i stedet for at snakke om fødte eliter. Parallellen mellem de forsknings- og forskerkategorier, der etableres som mindre væsentlige, og kvinde betyder, at kvinde er en parallel til en uforanderlig mangel på de helt rigtige egenskaber og evner for enten at komme ind i forskningen eller at komme til tops i forskningen. Dvs., at en italesættelse af marginaliserede forsker- og forskningskategorier italesat som kvinde legitimerer kategoriernes uforanderlige marginaliserede position og skaber dens tidløse permanens.

De udpluk fra en kilde (Sløk 1972), jeg her brugte som illustration, viser også, at værdihierarkier på dette tidspunkt både italesættes som elite/klasse samt som køn. Køn mest som struktur, men eksemplerne med italesættelse af kvinder tyder på, at det er en brydningstid, hvor kategorierne køn begynder at afløse kategorierne klasse som kategori for at italesætte og legitimere hierarkier, ligesom uddannelse og evner eller egenskaber er parallel, og målforskning og videnskab. Italesættelsen af marginaliserede kategorier som kategorier kvinde peger ligesom resultaterne fra min analyse af ledelsesdebatten på, at der er en historisk foranderlighed i den hegemoniske italesættelse af værdihierarkier, altså et skift fra klasse til køn, men at der er en konstant i det, begge kategorier italesætter, deres præsentationer samt i en etablering af tidløs permanens, oprindelighed, natur og uforanderlighed. Natur, idet også køn er en italesættelse af 'essens'. Og det kan betyde, at Joan Scotts (1988) skelsættende definition af køn som "*primary way of signifying relationships of power*" [min fremhævelse] i sit fokus på køn som den primære kategori for at udtrykke magtrelationer i sig selv må betragtes som samtidshistorisk, i hvert fald, når det gælder forsknings- og ledelsesdebatter, og dvs. eliternes legitimering og afgræsning mod ikke-eliter. Også dette aspekt vil jeg vende tilbage til i min videre analyse.

- Opsamling

En italesættelse af et værdihierarki som evner og egenskaber findes den dag i dag, ligesom en skelnen mellem den sande forsker og "eksperten". Under overskriften "*Hurra for de dumme spørgsmål*" (Thygesen Poulsen 1999) står her at læse: "*De kloge spørgsmål kan føre til fornuftige svar og fornuftige forbedringer. Men de fører sjældent ud i et nyt terræn*". Her har vi 1970ernes snævre og brede samfundsrelevans om igen. Og på Berlingske Tidendes forside kan vi læse om artiklens indhold:

"Hemmeligheden ved at være ekspert er at kunne komme med alle svarene. Hvis man ikke kan det, er man ingen rigtig ekspert. Men at kunne svarene er måske slet ikke så vigtigt. Når eksperten er gået igen, har man måske fået svaret på et enkelt spørgsmål. Men der er mange flere, hvor det kommer fra, og så er vi lige vidt. Den vise, derimod, kommer ikke med svarene, men med spørgsmålene" (Berlingske Tidende juni 1999).

Den vise ligner 1970ernes videnskabsmand til forveksling, og i artiklen paralleliseres han med det antikke Grækenlands store filosof, Sokrates. Ligesom i 1970erne, italesættes også i dag de hierarkisk højeste værdipositioner som et køn mand.

Formålet med mit projekt er, via analysen at kunne synliggøre de kulturelle forståelsesrammer, der bestemmer værdier, deres hierarki og deres italesættelser i konteksten af den offentliggjorte forskningspolitiske debat fra 1970. Det historiske perspektiv medfører en analyse af transformationer i præsentationerne af den forskningspolitiske debat samt et forsøg på at sandsynliggøre, hvad disse transformationer betyder, og hvordan de opstår. Et centralt formål med denne analyse er at nedbryde og dekonstruere dikotomiernes reduktion af mangfoldighed. Resultaterne af en sådan analyse er derfor en differentiering, og de kan ikke generaliseres og universaliseres og dermed reduceres til enkle kausale sammenhænge.

Hvad kan denne analyse bruges til? Analysen kan bruges til at arbejde frem, hvad der danner det kulturelle grundlag for strukturering og organisering af vores forståelse af kausalitet i relation til forskningen. Hvad vi ser som forskning, hvad vi forstår ved god forskning, hvad en rigtig forsker er, hvilken status bør forskning have i samfundet og hvorfor bliver nogle forskere og andre ikke. Den kan også bruges til at forstå grundlagets rammer og den historiske foranderlighed i kausaliteter. Det gælder ikke kun den samfundsmæssige forståelse af årsagssammenhænge, nødvendigheder og selvfølgeligheder, men også forskningens.

Nancy Leys Stepan har i sin artikel "The Role of Analogy in Science" fra 1996 (1986) vist, hvordan metaforer i naturvidenskabelig forskning danner analogier mellem to forskellige faktorer og implicerer en strukturel sammenhæng mellem de to. Analogierne er med til at skabe en ny slags viden. Jeg analyserer her ikke metaforer, men den struktur, der også udtrykkes i metaforer og som bestemmer, hvilken metafor, der vælges. Således kunne jeg vise, at Askepot som metafor for videnskab er en italesættelse af en hierarkisk underordnet position i betydningshierarkiet, og at det er et køn kvinde, der udtrykker denne position i italesættelsen. Havde videnskab i begyndelsen af 1970'erne genopnået en uantastet højere status i forhold til målforskningen, så kunne jeg forestille mig, at metaforen ikke ville have være Askepot, men måske frøkongen. Et eksempel på en forsker, der kan vise, hvordan kulturel givne kategorier påvirker vores analyser og vidensproduktion og medfører en reproduktion af disse kategorier, er Joan Scotts artikel "*The evidence of experience*" fra 1991.

Et eksempel på, hvordan en tids kulturelle grundfortællinger også kommer til at påvirke vores forskning i 1990'erne, er den kulturelle forståelse af forskeren ikke som en del af befolkningen, men som afgrænset mod befolkningen, der har forestillinger om forskningen, men ingen viden. Det er min forståelse af rapporten "*Folk og Forskning*" (Siune/Vinther 1999), som jeg gjorde rede for i en anmeldelse af Analyseinstitut for Forsknings tre første rapporter (Rittenhofer 1999).

Kulturelle grundlag viser sig ikke kun i de kausaliteter, vi opstiller i vores forskningsproduktion af ny viden. Det viser sig også i de kausaliteter, der kommer til udtryk i vores forskningsdesign, nemlig i den måde, vi formulerer spørgsmålene på. Derfor har jeg i dette projekt valgt en omvendt fremgangsmåde. I stedet for at starte med en gennemgang af eksisterende litteratur til emneområde 'køn og samt i forskning', vælger jeg at gennemføre en diskussion af den eksisterende forskningslitteratur ikke før, mit projekt er i sin endelige fase. På det tidspunkt vil jeg have mulighed for at inddrage en diskussion af projekternes kulturelle og historiske situering samt af deres fremstilling af resultaterne.

Det gælder også formuleringen af det rammeprojekt, mit projekt er knyttet til. Et spørgsmål om "*Kønsbarrierer i de højere uddannelser og i forskningen*" ser ud til at tage udgangspunkt i et begreb "glas-loftet", der dannedes i den engelsksprogede forskning i 1980'erne omkring kvinders fortsat lave andel i erhvervslivets ledelsesposter. Begrebet er udtryk for tidens forståelse af, at høje uddannelser som høje kvalifikationer er det, der må bane vej for høje positioner i erhvervslivet - og nu også i forskningen. Det er endvidere et udtryk for en undren over, at selvom et aneligt antal kvinder nu opfylder disse formelle kvalifikationskrav, så kan man ikke se nogen nævneværdig ændring i ledelsens eller nu også forskningens kønssammensætning. Som analysen her allerede peger på, så gælder uddannelse ikke som den eneste eller den tilstrækkelige kvalifikation, selv om det er den eneste, der ikke marginaliseres i de hegemoniske fremstillinger af forskningen og forskeren. For det tredje ser jeg begrebet som et udtryk for den dobbelthed, der ligger i kulturens og forskningens kønsforståelse: at køn både er en forudsætning for, og et resultat af samfundet og dets forandringer.

Hvad der danner baggrund for disse forståelser, hvad de består af, hvor de kommer fra, hvilke transformationer de kan føres tilbage til, og hvad det betyder for vores opfattelse af samfundsforhold og de kausaliteter, der fører til dem, har jeg i det foreliggende arbejdspapir søgt at vise for den første halvdel af 1970erne. Hvordan det har udviklet sig fremover, er genstand for mit videre arbejde med projektet. Her vil det bla. blive relevant at undersøge, hvornår kategorien "glastårn" for første gang præsenteres i de danske medier samt, hvad der går forud for denne udvikling. Analysen af sammenhængen mellem kulturelle rammer og forskningens vidensproduktion er også vigtig i forhold til at forstå den aktuelle samfundssituation: både forskning og politik er med til at omtale og definere 'samfundsvirkeligheden', og begge har derfor betydning for, hvordan vi indretter samfundets virkelighed. Det er det, den norske forfatter Eivind Røssaak kalder "narrativ magt" (Knudsen 1999). Også medier har en narrativ magt, og ved at forstå de rammer, der også danner grundlag for den viden, der offentliggøres her, kan vi både forandre vores forståelse af kausaliteter og således de måder, vi indretter vores virkeligheder på. At formidle differentierede analyser fremfor entydige generaliserende resultater opfatter jeg som et skridt på denne vej.

Kilder og Litteratur

- Sekundærlitteratur

- Abrahamowitz, Finn, Bos biler og flyvere. *Information* 02-06-1999, 9.
- Bryld, Claus; Warring, Annette, *Besættelsestiden som kollektiv erindring*. Roskilde Universitetsforlag:Frederiksberg 1998.
- Conrad, Christoph; Kessel, Martina, *Geschichte schreiben in der Postmoderne. Beiträge zur aktuellen Diskussion*. Reclam: Stuttgart 1994.
- Dahlerup, Pil, *Dekonstruktion. 90'ernes litteraturteori*. Gyldendal: København 1991.
- Hall, Stuart/ Gieben, Bram, *Formations of Modernity*. Cambridge UK 1992.
- Hobsbawm, Eric, Sorcerers and Apprentices - The Natural Sciences. I: *The Age of Extremes. The short Twentieth Century 1914 - 1991*. Littel, Brown and Company: London 1997 (1994), s. 522-558.
- Jørgensen, Marianne Winther/ Phillips, Louise, *Diskursanalyse som teori og metode*. Roskilde Universitetsforlag 1999.
- Keller, Evelyn Fox; Longino, Helen E., *Feminism and Science*. Oxford University Press:Oxford 1996.
- Knudsen, Anne, *Kampen om den norske sjæl*. Weekendavisen, 5. til 11. -03-1999, 6.
- Leonard, Peter, *Postmodern Welfare. Reconstruction an Emancipatory Project*. Sage: London 1997.
- Rittenhofer, Iris, Køn som diskurs, i: Christensen m.fl., *Det kønnede samfund. Forståelser af køn og social forandring*. Aalborg Universitets Forlag: Ålborg 1997: 17-51.
- Rittenhofer, Iris, *Diskurs und Konstruktion. Die deutschen und dänischen Medienpräsentationen der Führungsdebatten 1960 - 1990*. Ph.d.-afhandling. Skrifter udgivet ved Institut for Samfundsudvikling og Planlægning, Aalborg Universitet:Aalborg 1998.
- Rittenhofer, Iris, Forskningsrapporter. *Kvinde, Køn & Forskning* (4/1998), 120 - 124.
- Schöttler, Peter, Mentaliteten, Ideologien, Diskurse. Zur sozialgeschichtlichen Thematisierung der "dritten Ebene", i: Lüdtke, Alf (red.), *Alltagsgeschichte. Zur Rekonstruktion historischer Erfahrungen*. Campus Verlga: Frankfurt/ New York 1989, 85-135.
- Scott, Joan W., *Gender and the Politics of History*. Columbia University Press: New York 1988.
- Scott, Joan W., The evidence of experience, i: *Critical Inquiry* 17 (sommer 1991), 773-797.
- Siune, Karen; Vinther, Thomas Folk, og Forskning. *Danskernes opfattelse af forskning*. Rapport fra Analyseinstitut for Forskning 1/1998.
- Stepan, Nancy Leys, Race and Gender. The Role of Analogy in Science, in: Keller, Evelyn Fox; Logino, Hellen E. (ibid.), 121-137. (Oprindeligt er artiklen trykt i *ISIS*, 77 (1986), 261-77).
- Thygesen Poulsen, Per, *Hurra for de dumme spørgsmål*. Berlingske Tidende, 2.

sektion, 2-06-1999, 7.

West, Candace; Zimmermann, Don H., Doing gender. I: Lorber, Judith; Farrell, Susan (red.), *The social construction of gender*. Sage:Newbury Park/ London/ New Delhi, 13-37.

White, Hayden, New Historicism: A Comment, i: Veeder, Aram H. (red.), *The New Historicism*. Routledge: New York/ London 1989, 293-303.

- Kronologisk kildefortegnelse

- 1970

Gram, Jørgen, Forskning og erhvervsliv. Berlingske Tidende, 15-01-1970.
Farlig politik. Politiken 18-01-1970.
Glavind, Johs., Det militærtvidenskabelige kompleks i USA. Kronik II. Information 03-02-1970.
Andersen, Stig Bryde, Forskningsmidler og forskningsmål. Kronik. Information, 13-03-1970.
Wivel, Peter, Den frie forskning. Information, 20-05-1970.
Draminsky, Dr. tech. Per, ?*. Kronik. Information 21-05-1970.
Kløften mellem forskere og offentlighed udvides. Information 23-05-1970.
Center for forskning foreslås oprettet. Kristeligt Dagblad 26-05-1970.
To utilfredse forskere går. Berlingske Tidende 26-05-1970.
Ikke tid til forskning. Berlingske Tidende 27-05-1970.
Groth, Christian, Arbejdsledelse og arbejdspsykologi. Information 30-05-1970.
Jensen, stud. scient., videnskabelig assistent Finn V., Grundforskning for folket? Kommentar. ?*
Groth, Christian, Kronik II. *Information* 01-06-1970a.
Socialdemokratiet stiller sig skeptisk overfor Hørsholm-centrets styring. Information 02-06-1970.
Udfordring til Krag. Information 02-06-1970.
Ellegaard, Lasse, Forskning-industri-ægteskabet. Information 06-06-1970.
Munk, Åge, Forskning for folket eller forskning for forskning. Information 16-06-1970.
Vi bør forske dobbelt så meget. Børsen 16-06-1970.
Et erhvervsråd. Information 18-06-1970.
Schwerk, William, Dårlig kontakt med udlandet hæmmer dansk forskning. Børsen 08-07-1970.
Andersen, Esben Sloth. Kronik. Information 16-07-1970.
95 procent af alting bliver lavet forkert. NB 07-08-1970.
Frygten for opfinderen. NB 07-08-1970.
Danmark bruger flere penge til tobak end til forskningen. Kristeligt Dagblad 11-08-1970.
Schrøder, Hugo. Industrien bør honorere læreanstaltens forskere. Berlingske Tidende 08-09-1970.
Vil Danmark få svenske tilstande i forskningen? Information 08-09-1970.
Statsrevision af forskningen. Politiken 09-09-1970.
En plan for forskningen. Berlingske Tidende 27-09-1970.
Der må være større åbenhed om forskningsdebatten. Børsen 02-10-1970.
Kaufmann, Erik. Information 04-10-1970.
Danmark har kapital til at forske videre. Berlingske aften 11-10-1970.
Dybkjær, Lone, Debatten må op på det politiske plan. Børsen 15-10-1970.
Planerne var klar til en dansk nazist-regering. Jyllands Posten 19-10-1970.
Stat og erhvervsliv børgå sammen om forskning. Politiken 21-10-1970.

Frandsen, Andreas John, Ministerens konsulenter. Berlingske aften 21-10-1970.
Østergaard, Knud, Forskning for folket. Berlingske Tidende 22-10-1970.
Andenrangs-nation? Information 25-10-1970.
Danø, Steen, [Teknologien og forskningen]. Politiken 27-10-1970.
Megen forskning uden praktisk betydning. Aarhus Stiftstidende 28-10-1970.
Folketingsstøtte til erhvervsforskning. Berlingske Tidende 29-10-1970.
Forskningsmæssigt er vi en provins. Aarhus Stiftstidende 18-11-1970.
Thomsen, Knud, Kronik. Berlingske Tidende 28-11-1970.
Forskningsmæssigt er Danmark på vej agterud. Kristeligt Dagblad, 18-12-1970.
Aldrig medlemmer. Kristeligt Dagblad 21-12-1970.

- 1971

Farlig politik. Politiken 08-01-1971.
Blodigt justitsmord på forskere - eller jar de alle tiders loppetjans. Aktuelt 13-01-1971.
Vil skabe realitet i slagordet: Forskning for folket. Enhver skal have krav på at få forskning. Demokraten 16-01-1971.
Nørregaard, Rasmussen P., Oprustning af dansk forskning. Kronik. Politiken 22-02-1971.
Meyer, Niels I., Behov for forskningspolitik. Berlingske Tidende, 10-03-1971.
Skov Larsen, Lisbeth, Danmark løser opgaven om fordeling af penge til forskning og uddannelse. Berlingske aften, 23/ 24-04-1971.
Christensen, Jørgen, Hvem er forskningen for? Politiken 06-10-1971.
Industrien øger sin indflydelse. Berlingske Tidende 06-10-1971.
DSF dokumenterer industriens rovdrift på den frie forskning. Information 07-10-1971.
Galberg, Chr., Nye opdagelser støtter teori om liv i rummet. Jyllands Posten 14-11-1971.
Forslag til ændret ledelse af dansk forskning. Berlingske aftenen 26-11-1971.
Der er kommet mere politik på gaderne. Jyllands Posten 09-12-1971.
Forskningens pris fordobles. Jyllands Posten 09-12-1971.
Forskningsprioritering efter kvalitet og behov. Information 09-12-1971.
Politiets effektivitet forringes væsentligt. Jyllands Posten 09-12-1971.
Lægeforskningen trues. Berlingske Tidende 17-12-1971.

- 1972

Stefan, Karl, det var en fejl vi meldte os ud. Aktuelt 09-01-1972.
Mars viser sit ansigt. Jyllands Posten 13-01-1972.
Den pæne forskning. Information 26-01-1972.
Meyer, Niels I., Forskningsråd. Kommentar. Politiken 15-02-1972.
Med i atomsamarbejde. Berlingske Tidende 19-02-1972.
Paulev, Poul-Erik, Store fremskridt trues hvis forskningen lægges for had. Aktuelt 21-02-1972.
Mackintosh, A.R., hvad betyder Risø? Kronik. Politiken 23-02-1972.
Friis, Henning, Et stedbarn? Samfundsforskningen i Danmark. Kronik. Politiken 28-02-1972.

Kontrol med statsstøttet forskning minimal. Rapport fra de højere anstalter, til finansudvalget. Jyllands Posten 29-02-1972.

Christiansen, Arne, Forskerne har brug for erhvervslivet. Berlingske Tidende 01-03-1972.

Forsknings værdi forringes. Dansk forskning kan tvinges til udlandet. Berlingske Tidende 01-03-1972.

SF vil bruge 12 mill. til rumprojekt. Politiken 12-03-1972.

Forskere: Vi er bagud. Berlingske Tidende 15-03-1972.

Ønsker bedre palcering af forskningsområder. Information 15-03-1972.

En procent af forsvarsmilliarderne skal gaa til fredsinitiativer. Skive Folkeblad 16-03-1972.

Danmark vil sige nej til at være med i rumforskningen. Frederiksborg Amtsavis 18-03-1972.

Lokalt fredsfremstød. Berlingske Tidende 18-03-1972.

Meyer, Niels, I., Forlad ikke ESRO i panik. Kommentar. Politiken 21-03-1972.

Danmark bliver i ESRO. Politiken 24-03-1972.

Samfundsforskningen i Danmark. Kronik. Politiken 28-03-1972.

Erhverv-forskning deles. Politiken 06-04-1972.

Pallesen, Lars, Knud Heinesen: Jeg vil se nærmere på kontraktforskningen. Børsen 08-05-1972.

Pallesen, Lars, Kontraktforskning skal udbygges til trods for fejlene. Børsen, 19-06-1972.

Vestergaard, Annelise, Skoleelever har mulighed for medindflydelse- men bliver muligheden udnyttet? Jyllands Posten 16-08-1972.

Studerter frygter at industrien vil styre forskningen. Politiken 13-09-1972.

Studerter går imod rapport om forskning. Politiken 19-09-1972.

"Vi betaler for uhyrlige sideskud på forskningen". Aarhus Stiftstidende 10-11-1972.

Heinesen vil ikke røre forskningen. Politiken 10-11-1972.

Hansen, Niels Bjørn, Ønsker forskningen mere samfundsvendt. Politiken 11-11-1972.

Bundgaard, Svend, Fup og fakta på Aarhus Universitet. Jyllands Posten 15-11-1972.

Nørregaard, Rasmussen P., Forskning for samfundet. Politiken 15-12-1972.

Sløk, Johannes, Jeg - et uhyrligt sideskud. Aarhus Stiftstidende 15-11-1972.

Vi er jo kun studenter. Ekstra Bladet 16-11-1972. (K)

Fri forskning. Politiken 18-11-1972.

Forskning for dem der har råd. Politiken 22-11-1972.

Ikke rimeligt, at forskere holder hele gevinsten. Berlingske Tidende 22-11-1972.

Samfundsinteresse i mange disputatsemner. Jyllands Posten 22-11-1972.

Vil vogte sig for kontraktforskning. Aarhus Stiftstidende 22-11-1972.

Weiss, Ove, Nemt at sidde i tårnets top og tale til folket uden for tårnet. Information 23-11-1972.

Wilhelmsen, Knud, Forskning på vej: Hvordan behandle borgerne bedre? Jyllands Posten 26-11-1972.

Lange, Morten, Total mangel på indsigt præger debatten om den frie forskning. Aktuelt 29-11-1972.

Der skal ikke profiteres af min opfindelse. Student 01-12-1972.

Knud Heinesen undersøger påstand om forskertyveri. Berlingske Tidende 02-12-1972.

Instittuterne bruger studerendes arbejde. Berlingske Tidende 02-12-1972.

Skov-Larsen, Lisbeth, Murstenen og studenten. Weekendavisen 08-12-1972

Sørensen, Arne, Forskningen - også den "unyttige" skal forsvares med næb og klør. Jyllands Posten 09-12-1972.

Sørensen, Arne, De ældre vil igen blive de klogeste. Jyllands Posten 12-12-1972.

Sørensen, Arne, Forskernes viden skal straks ud til offentligheden. Jyllands Posten 13-12-1972.

Schmidt, Søren, Margarineindustrien må ikke bestemme over forskningen.

Synspunkt. Aktuelt 13-12-1972.

Offentlig debat om HK-kritikken af Aarhus Universitet. Jyllands Posten 15-12-1972.

Anthoni, Uffe/ Nielsen, Per Halfdan, Universiteternes forskning. Kronik.

Information, 18-12-1972.

Udnævnelse af Kjeld Philip kan få forskningsråd til at revne. Information 20-12-1972.

Philip og forskningen. Information 20-12-1972.

Svendsen, Kaj Robert, Forskningen skal også bage luksus-kringle. Politiken 23-12-1972.

- 1973

Henius, Bent, Kræftlæge: Vi ved for lidt om mineraler. Berlingske Tidende 02-01-1973.

Danmarks forskningsindsats stærkt op fra 1967 til 1970. Berlingske Tidende 08-01-1973.

Første nummer af universitetsavis. Jyllands Posten 26-01-1973.

Nyt lovforslag vil give erhvervslivet effektiv forskning. Børsen 12-01-1973.

Gammeltoft, Peter, Nu har vi kun én vej at gå: den udenomsparlamentariske. B.T. 17-01-1973.

Udvalg: Lærere må ikke udnytte forskningsresultater økonomisk. Jyllands Posten 26-01-1973.

Stop for misbrug af statsforskning. Politiken 26-01-1973.

Debat om penge til forskning. Politiken 31-01-1973.

Nej til forskning for industri og universitet. Politiken 13-02-1973.

Forchhammer, Ib, Forske for at firmaer kan spare? Nej tak. Børsen 23-02-1973.

Universiteterne og industrien. Jyllands Posten 26-02-1973.

Kjeld Philip svigter. Politiken 02-03-1973.

Philips afgang truer institut. Berlingske Tidende 03-03-1973.

Bjerre, Poul, Fremtidsforskning - humbug eller videnskab. Information 04-03-1973.

Forchhammer, Ib, Må tjene samfundet - og ikke kapitalen. Børsen 05-03-1973.

Sørensen, Arne, Forskning i fremtiden af betydning for hverdagens problemer. Jyllands Posten 11-03-1973.

Sørensen, Arne, Fremtidsforskning og planlægning - vil med tiden blive ét.

Jyllands Posten 12-03-1973a.

Sørensen, Arne, Vældigt oprør mod koncentrationerne er i gang. Jyllands Posten

13-03-1973b.

Industrien bliver samlet omkring få større byer. Jyllands Posten 13-03-1973.

Brockenhuus-Schack, Anne, Aktionsforskning (1) - Sociologen skal ud af sit elfenbenstårn og i kontakt med virkeligheden. Information 16-03-1973.

Brockenhuus-Schack, Anne, Aktionsforskning (2) Tog arbejde på B&W for at forske aktivt i arbejderkampens problematik. Information 22-03-1973.

Brockenhuus-Schack, Anne, Aktionsforskning (3) - Relevant teoretisk forskning falder uden for selve aktionsforskningen. Information 23-03-1973.

Brockenhuus-Schack, Anne, Aktionsforskning (4) - som forsker ville jeg røvrende fællesskabet. Information 29-03-1973.

Sørensen, Arne, Fremtidsforskningens politik. Kronik. Information 30-03-1973c.

Brockenhuus-Schack, Anne, Aktionsforskning (5). Mine fagfæller har kun én tanke i hovedet: "Den fulde beskæftigelse". Information 11-04-1973.

Svendsen, Kaj Robert, Vor forskning er politisk ustyrlig. Politiken 14-04-1973.

Universitetet siger nej til margarine-millioner. Politiken 28-04-1973.

Vi forsker for at sikre verden fødevarer. Jyllands Posten 01-03-1973.

Dybendal, Preben, Et stykke nordisk sammenbrud. Weekendavisen 04-05-1973.

Forsker ønsker politisk indflydelse på forskning. Jyllands Posten 04-05-1973.

Olsen, Erling, Vi må have styr på forskningen - mod fred, velfærd og trivsel.

Synspunkt. Aktuelt, 04-05-1973.

Glavind, Johs., Forskning og folkestyre. Information 06-05-1973.

Jeg frygter ikke marxistisk forskning - men jeg frygter og bekæmper dens intolerance. Anmeldelse. Aktuelt 24-05-1973.

Svendsen, Kaj Robert, Vrede akademikere kræver ministerium for forskning. Politiken 27-05-1973.

Fagbevægelsen vil være med i forskningen. Aktuelt 03-06-1973.

Fjern skyklapperne fra forskningen. Demokraten 06-06-1973.

Holmsgaard, Jens, Hvem har en lys idé. Aktuelt 27-06-1973.

Balieu, Erik, Mistillid til forskningen. Kronik. Berlingske Tidende 22-07-1973.

Kjærgård, Jens Jørgen, Målet må være en forskning for folket. Demokraten 10-08-1973.

Ønsker et konfliktforskningsråd. Berlingske Tidende 29-08-1973.

Meyer, Niels I., Har Danmark nogen forskningspolitik? Kronik. Politiken 30-08-1973.

Erik Sigsgaard: Forskerne bør have pligt til at informere. Information 06-09-1973.

Der blev 18 ATV-institutter tilbage.... Børsen 05-10-1973.

Derfor lukkede Biocentralen. Børsen 05-10-1973.

Meyer, Niels I., Styr på forskningen. Berlingske Tidende, 13-11-1973.

Salomonsen, Per, Noget om at føre forskningspolitik. Weekendavisen 16-11-1973.

Stefan, Karl, Forskningen er tung at danse med. Aktuelt 25-11-1973.

Noter

---

¹ Denne 'viden' opfatter og betegner jeg som en 'diskursiv viden'. For en udførlig forklaring af begrebet 'diskursiv viden' henviser jeg til Rittenhofer (1998).

² For en udførlig metode- og teori-diskussion henviser jeg til Rittenhofer (1998).

³ Kategorien forskning differentieres i tre subkategorier: "*forskning for profitten*" (f.eks. Glavind 1970), "*forskning for folket*" (f.eks. Groth 1970; Østergaard 1970; Glavind 1970; Thomsen 1970; Kaufmann 1970) og "*forskning for forskerne*" (f.eks. Forskningsprioritering..., 1971). Hver subkategori definerer, hvem der har interesse i, kontrol med forskningen og dens anvendelse samt en målgruppe for forskning. En fjerde subkategori er forskning for samfundet, hvor samfundet udgør et sammelbegreb dækkende over erhvervsliv og folk som enhed (f.eks. Thomsen 1970). En femte kategori er videnskab kontra forskning (f.eks. Østergaard 1970). En sjette subkategori er samfundsbevarende modsat samfundskritisk forskning (Olsen 1972; Groth 1972). Samfundskritisk forskning står for forskning "uafhængig af kapital- eller profitinteresser" (Udnævnelse..., 1972) som f.eks. forskning omkring udviklingssamarbejde (Philip og..., 1972). Præsentationen af et modsætningsforhold "*forskning for folket - ikke for profitten*" (Groth 1970; Glavind 1970; Udfordring til Krag, 02-06-1970; Schrøder 1970; Jensen V., Finn 1970; Sloth Andersen 1970; Groth 1970a; Christensen 1971; Vil skabe realitet..., 1972;) er imidlertid hyppigst i perioden mellem 1970 og 1972. De er særlig relevante i præsentationer af studenteroprørernes kritik, der konstruerer en ikke legitim politisering af en før upolitisk og derfor interessefri forskning: "*Forskning for folket, ikke for profitten*" sættes lig med "*Science for the people*", en parole ved den amerikanske MIT og afgrænses mod de danske forskningsforhold, hvor "det militær-videnskabelige kompleks... er af begrænset omfang" (Glavind 1970; se også: Udfordring til Krag, 1970). I denne italesættelse afvises kritikken og legitimeres eksisterende forskning.

⁴ Begrebet 'fællesskabskategori' er identisk med et tidligere anvendt begreb 'Gleichheitskategorie*' (Rittenhofer 1998). Begrebet massekategori betegner en italesættelse af en hierarkisk underordnet værdiposition, begrebet elitekategori en italesættelse af hierarkisk højt placerede værdipositioner. Fællesskabskategorier omfatter både de relationelle kategorier masse og elite, uden imidlertid at ophæve hierarkierne og de afgrænsninger, der ligger i deres relation. Hierarkierne og afgrænsninger usynliggøres i italesættelsen som fællesskabskategorier, der skaber en betydning af ikke-elitær og derfor demokratisk.

⁵ Også modsætningen mellem samfundskritisk og samfundsbevarende forskning går på tværs af fagområder: den dækker over eksempelvis humanistiske analyser af sproglige strukturer i videnskabssprog kontra arbejdernes "offentlige" sprog; lægevidenskabelig forskning i præventiv medicinsk forskning i stedet for den høje prioritering af kurativ medicinsk forskning, herunder bl.a. sygdomsårsager af samfundsmæssig karakter; naturvidenskabelig varekritik i forbrugernes tjeneste; både naturvidenskabelig og teknologisk forureningsforskning.

⁶ Forskning i folkets interesse, der oprindelig har en betydning af alternative kvalitetskriterier og alternative nytte- og relevanskriterier for forskningen, har allerede fra 1970 også en betydning af almen menneskelig nytte, italesat især i landvindinger i kurativ medicin. Det vil sige, at præsentationer af kurativ medicin eller forskning i kurativ medicin, men også i sociale trivselsproblemer allerede fra 1970 konstruerer en kategori forskning for folket, der ikke længere indeholder et samfundsforandrende aspekt, men et samfundsbevarende aspekt, legitimeret i italesættelsen som menneskelig aspekt. Folkets indflydelse på forskningsstyringen forsvinder til fordel for forskningens bidrag til menneskers velbefindende. Det vil vise sig at være af stor betydning fra 1975, og jeg vender tilbage til denne udvikling i mit senere arbejde.

---

⁷ Et andet eksempel på konstruktioner af en udvikling findes i præsentationer af statens forskningspolitik som et fokusskifte fra bevillinger til de teoretiske videnskaber til den anvendte forskning, parallel fra finansiering af videnskabelig innovation til finansiering af industriel innovation (f.eks. Glavind 1970).

⁸ Begrebet 'grundfortælling' har jeg lånt fra Claus Brylids og Annette Warrings analyse af *"Besættelsestiden som kollektiv erindring"* (1998).

⁹ Salicath-udvalg, nedsat ca. 1970 af Danmarks teknisk-videnskabelige Forskningsråd. Navnet fra formand direktør cand.jur. Niels Salicath. Opgaven er bla. at fremsætte forslag til en hensigtsmæssig koordinering af målsætningen for forskningsaktiviteterne inden for bygeområdet (Den pæne forskning, 1972).

¹⁰ Det teknisk-videnskabelige forskningsråd oprettedes allerede i 1960. Det peger på, at de værdikonkurrencer er ældre end min undersøgelsesperiode. Præsentationer af Danmarks nyeste nobelpristager, J.C. Skou, peger på, at disse værdihierarkier har gyldighed også i dag. Men om de er hegemoniske, som i den første halvdel af 1970'erne, eller om de er marginaliserede til fordel for andre, vil jeg ikke kunne afgøre, før jeg har gennemført mit samlede forskningsprojekt.

¹¹ En anden form for italesættelse er frygt for naturvidenskabelig forsknings uoverskuelige konsekvenser for miljø og samfund, der i Danmark mest kommer til udtryk i præsentationer af forureningsspørgsmål, eller naturvidenskabernes underminering af (demokratiske) autoriteter.

¹² Samfundskritisk forskning i italesættelsen som aktionsforskning konstruerer også videnskabs- eller forskningskritisk forskning og kan tolkes som en udvidelse af kategorien samfundskritik forskning.

¹³ Denne dobbelthed danner en parallel til præsentationer af en difference mellem universitetets grundforskning (videnskab og lære) og erhvervslivets forskningslaboratorier (forskning for profit).

¹⁴ Det fører til spørgsmålet, om kategorier som individualitet eller individ i deres nutidige betydning ikke må betragtes som transformerede italesættelser af elitekategorier og det hierarki, de er indbundet i, nemlig en afgrænsning mod kategorier masse? Siden elitekategorier også er kategorier ledelse og kontrol, betyder individualisering så, at alle er blevet ledere, i den forstand, at de har kontrol over deres eget liv?

¹⁵ "[D]et kan ikke koste ret meget, at udsende noget populær-videnskab afpasset til det niveau, man venter at forefinde i industrien" (Glavind 1970).

¹⁶ Jeg henviser her til interessante oplæg og diskussioner ved netværksseminaret *"Kønsbarrierer i de højere uddannelser og i forskningen"* den 15. april 1999 ved Institut for Statskundskab, Københavns Universitet.

¹⁷ (Heinesen vil ikke, 1972; Hansen 1972; Bundgaard 15-11-1972; også i: Offentlig debat om HK-kritikken..., 11-11-1972; Ønsker forskningen..., 1972; Andersen, J. 1972; Sløk, 1972; Forskning for dem..., 1972; Offentlig debat..., 1972; Vil vogte sig..., 1972; Vi er jo kun..., 1972; Weiss 1972; Samfundsinteresse i..., 1972; Lange 1972; Weiss 1972; Svendsen 1972; Schmidt 1972a; Ikke rimeligt..., 1972).

¹⁸ Det er interessant at kunne notere mig, at denne modsætning mellem forskeren/ forskningen og befolkningen/ samfundet i dag fortsat findes, f.eks. i Analyseinstitut for Forsknings første tre rapporter, hvor jeg mener at modsætningen indgår som en ikke italesat præmis for problemstillingen og resultaternes formidling (Rittenhofer 1998).